

ثبت: ۷۱۵
بهمن ۱۴۰۰
مسلسل: ۱۷۹۳۳
دوره یازدهم - سال دوم

بررسی لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ کل کشور ۱۲. درآمدها و اعتبارات استانی

مرکز پژوهش‌ها
مجلس شورای اسلامی

شماره مسلسل: ۱۷۹۳۳

کدموضوعی: ۲۳۰

شناسنامه گزارش

عنوان گزارش: بررسی لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ کل کشور ۱۲. درآمدها و اعتبارات استانی

نام دفتر: مطالعات اقتصاد بخش عمومی (گروه بودجه)

تهیه و تدوین: ناصر یارمحمدیان

همکار: حمزه توسلی‌زاده

اظهار نظرکننده: علیرضا صدیقی

ناظران علمی: سیدعلی روحانی، سیدمحمدحسین فاطمی

واژه‌های کلیدی:

۱. لایحه بودجه

۲. استانی

۳. اعتبارات

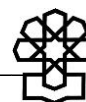
تاریخ انتشار: ۱۴۰۰/۱۱/۱۰

به نام خدا

فهرست مطالب

۱	چکیده
۲	مقدمه
۳	۱. تصویر کلان بودجه استانی از منظر منابع و مصارف
۳	۱-۱. بررسی منابع بودجه استانی در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱
۶	۱-۲. بررسی مصارف بودجه استانی در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱
۸	۲. بررسی درآمدها و اعتبارات به تفکیک استان‌ها
۸	۲-۱. درآمدهای استانی و اعتبارات استانی به تفکیک استان
۱۲	۲-۲. ضریب بازگشت از درآمد استان
۱۴	۳. سرانه مصارف عمومی و اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای استان‌ها
۱۶	۴. اعتبارات تملک دارایی سرمایه‌ای استانی
۱۷	۴-۱. اعتبارات تملک دارایی سرمایه‌ای مندرج در جدول ۱۰
۱۸	۴-۲. اعتبارات موضوع قانون استفاده متوازن از امکانات کشور
۲۰	۴-۳. اعتبارات مربوط به طرح‌های استانی ویژه مصوب قانون (ملی استانی شده)
۲۲	۴-۴. اعتبارات ۳ درصد درآمد نفت خام و گاز طبیعی
۲۳	۵. اعتبارات ملی به تفکیک استان‌ها
۲۵	جمع‌بندی و پیشنهادها
۲۷	منابع و مآخذ

بررسی لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ کل کشور ۱۲. درآمدها و اعتبارات استانی

چکیده

اعتبارات هزینه‌ای و تملک دارایی سرمایه‌ای استانی که در اختیار مقامات استانی قرار می‌گیرد به ترتیب برابر با ۲۶۵ هزار میلیارد ریال و ۷۰۳ هزار میلیارد ریال است. این اعتبارات نسبت به قانون سال ۱۴۰۰ با افزایش ۱۵ و ۶۵ درصدی همراه بوده است.

اعتبارات تملک دارایی سرمایه‌ای استانی از پنج محل تأمین می‌شود که به ترتیب عبارتند از:

۱. اعتبارات تملک دارایی سرمایه‌ای استانی (جدول ۱۰) به مبلغ ۲۴۹ هزار میلیارد ریال،
۲. اعتبارات ۳ درصد درآمد حاصل از صادرات منابع نفتی برای استان‌های نفت خیز و گاز خیز (یک سوم) و مناطق کمتر توسعه یافته (دو سوم) به مبلغ ۱۰۰ هزار میلیارد ریال،
۳. اعتبارات موضوع قانون استفاده متوازن از امکانات کشور برای ارتقاء سطح مناطق کمتر توسعه یافته به میزان ۳ درصد کل منابع عمومی بودجه به مبلغ ۳۲۰ هزار میلیارد ریال که ۴۰ هزار میلیارد آن تحت عنوان ارتقای شاخص‌ها درج شده است،
۴. اعتبارات طرح‌های استانی ویژه (ملی استانی شده) به مبلغ ۶۲ هزار میلیارد ریال،
۵. اعتبارات طرح هادی روستایی به مبلغ ۱۱ هزار میلیارد ریال.

علاوه بر اعتبارات فوق، اعتبارات از محل دستگاه‌های ملی که با عنوان اعتبارات ابلاغی هزینه‌ای و تملک دارایی سرمایه‌ای نامگذاری شده است خارج از اختیارات استان تخصیص داده می‌شود و در اختیار وزارتخانه‌ها و دستگاه‌های ملی است. نحوه توزیع اعتبارات ملی بین استان‌ها نیز در لایحه بودجه مشخص شده است. مجموع اعتبارات هزینه‌ای و تملک دارایی سرمایه‌ای ملی که نحوه توزیع آن بین استان‌ها مشخص شده، معادل ۳۵ درصد مصارف عمومی است که ۳۴ درصد آن هزینه‌ای و ۱ درصد آن تملک دارایی سرمایه‌ای است.

چند نکته در رابطه با اعتبارات استانی در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ به شرح زیر است:

- جمعاً اعتبارات استانی معادل ۷ درصد از مصارف عمومی را شامل می‌شود. این نسبت در قانون بودجه سال ۱۴۰۰ برابر با ۵ درصد بوده است. این نسبت به خودی خود بیانگر عدم تمرکز مالی بیشتر در بودجه‌ریزی است.
- در حالی که همواره واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای در بودجه به‌عنوان منابع ملی درج می‌شده است، در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ مبلغ ۱۵۵ هزار میلیارد ریال واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای استانی در نظر گرفته شده است. این منابع موضوع جزء «۲» بند «ه» تبصره «۱۸» لایحه بودجه است. در این حکم سازوکاری برای واگذاری اموال مازاد دولت در استان‌ها در نظر گرفته شده که در صورت شناسایی و فروش توسط استانداران، این منابع به حساب صندوق پیشرفت و عدالت واریز شده و صرف کمک به تولید می‌شود. این سازوکار می‌تواند یکی از موانع بر سر راه فروش اموال

مازاد دولت که عدم اعلام آنها توسط دستگاه‌های اجرایی است را برطرف کند و انگیزه شناسایی و فروش این اموال در استان‌ها را افزایش دهد.

• علاوه بر منابع فوق، ۶۶۳ هزار میلیارد ریال از منابع هدفمندسازی یارانه‌ها در تبصره «۱۴» تحت عنوان ارتقای شاخص‌ها برای این صندوق در نظر گرفته شده است. به علاوه در جزء «۱» بند «ه» تبصره «۱۸» ۲۰ درصد از اعتبارات قانون استفاده متوازن از امکانات کشور برای ارتقاء سطح مناطق کمتر توسعه یافته به عنوان منابع برای این صندوق در نظر گرفته شده است. گفتنی است ۴۰ هزار میلیارد ریال از ۳۲۰ هزار میلیارد ریال اعتبارات قانون استفاده متوازن از امکانات کشور برای ارتقاء سطح مناطق کمتر توسعه یافته در جدول (۱۰) لایحه بودجه تحت عنوان ارتقای شاخص‌ها درج شده است.

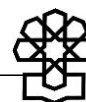
• یکی از اعتباراتی که با هدف تعادل بخشی بین استان‌ها توزیع می‌شود، اعتبارات موضوع قانون استفاده متوازن از امکانات کشور برای ارتقاء سطح مناطق کمتر توسعه یافته است. مطابق با این قانون دولت مکلف است ۳ درصد منابع بودجه عمومی را به این امر تخصیص دهد. علی‌رغم اینکه ۳ درصد منابع بودجه عمومی معادل ۴۵۱ هزار میلیارد ریال است، در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ اعتبارات در نظر گرفته شده برای استفاده متوازن از امکانات کشور برابر ۳۲۰ هزار میلیارد ریال است؛ بنابراین اختلاف ۱۳۱ هزار میلیارد ریالی بین آنها وجود دارد.

• نکته قابل ذکر در رابطه با اعتبارات ۳ درصد درآمد حاصل از صادرات نفت و میعانات گازی و خالص صادرات گاز اینکه با توجه به فروض مربوط به ۱/۲ میلیون بشکه صادرات نفت، ۳/۵ میلیارد دلار خالص صادرات گاز در سال، قیمت نفت ۶۰ دلار و نرخ دلار ۲۳۰ هزار ریال، ۳ درصد سهم استان‌ها برابر ۲۰۵ هزار میلیارد ریال می‌شود که در ردیف ۲۱۰۱۰۹ در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ سهم استان‌های محروم و نفت خیز برابر با ۲۰۶ هزار میلیارد ریال درج شده است. با این حال نکته‌ای که وجود دارد این است که در جدول (۱۰-ج) لایحه بودجه فقط ۱۰۰ هزار میلیارد ریال از این منابع بین استان‌ها توزیع شده و بیش از نیمی از این منابع مشخص نیست به چه امری و به چه موضوعی اختصاص یافته است.

مقدمه

در بودجه سالیانه بخشی از منابع به صورت استانی جمع‌آوری می‌شود که در جدول ۵ لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ مشخص شده است. این منابع شامل بخش‌هایی از «درآمدهای مالیاتی»، «درآمدهای حاصل از مالکیت دولت»، «درآمدهای حاصل از فروش کالاها و خدمات»، «درآمدهای حاصل از جرائم و خسارات» و «درآمدهای متفرقه» است. در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ سهم منابع عمومی استانی از کل منابع عمومی، حدود ۳۳ درصد است.

براساس جدول ۱۰ و پیوست‌های آن، سهم اعتبارات استانی از منابع عمومی دولت با احتساب برخی ردیف‌های متفرقه که از سال ۱۳۹۷ در قالب بودجه استانی قرار گرفته‌اند حدود ۷ درصد است. این اعتبارات شامل اعتبارات هزینه‌ای استانی، اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای استانی، طرح هادی روستایی، ۳ درصد نفت برای استان‌های محروم و نفت خیز، اعتبارات طرح‌های ویژه استانی و اعتبارات موضوع قانون استفاده متوازن از امکانات کشور برای ارتقاء

سطح مناطق کمتر توسعه یافته است.

اعتبارات هزینه‌ای با ۱۵ درصد افزایش از ۲۳۱ هزار میلیارد ریال به ۲۶۵ هزار میلیارد ریال افزایش یافته است. مجموع اعتبارات تملک دارایی سرمایه‌ای نیز با ۶۵ درصد افزایش از ۴۲۶ هزار میلیارد ریال به ۷۰۳ هزار میلیارد ریال افزایش یافته است. اعتبارات تملک دارایی سرمایه‌ای از محل ۳ درصد درآمد صادرات نفت و میعانات که بین استان‌ها توزیع می‌شود با ۲۲ درصد افزایش از ۸۱ هزار میلیارد ریال به ۱۰۰ هزار میلیارد ریال افزایش داشته، اعتبارات موضوع قانون استفاده متوازن از امکانات کشور برای ارتقاء سطح مناطق کمتر توسعه یافته از ۲۸۰ هزار میلیارد ریال به ۳۲۰ هزار میلیارد ریال افزایش یافته که فقط ۲۸۰ هزار میلیارد آن بین استان‌ها توزیع می‌شود و ۴۰ هزار میلیارد ریال آن تحت عنوان ارتقای شاخص‌ها درج شده است. اعتبارات تملک دارایی سرمایه‌ای طرح‌های ویژه استانی با ۸ درصد افزایش از ۵۸ هزار میلیارد ریال به ۶۲ هزار میلیارد ریال افزایش یافته است. بیشترین افزایش مربوط به اعتبارات تملک دارایی سرمایه‌ای استانی بوده که در اختیار شورای برنامه ریزی و توسعه استان‌هاست و از ۸۰ هزار میلیارد ریال به ۲۴۹ هزار میلیارد ریال افزایش داشته است.

در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ اطلاعات مربوط به نحوه توزیع استانی اعتبارات هزینه‌ای و همچنین انواع اعتبارات تملک دارایی سرمایه‌ای بین استان‌ها مشخص شده است. علاوه بر این، نحوه توزیع برخی از اعتبارات هزینه‌ای و تملک دارایی سرمایه‌ای ملی بین استان‌ها که از طریق دستگاه‌های ملی تخصیص می‌یابد مشخص شده است که در این گزارش به آنها پرداخته می‌شود.

۱. تصویر کلان بودجه استانی از منظر منابع و مصارف

۱-۱. بررسی منابع بودجه استانی در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱

کل منابع عمومی دولت در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ برابر با ۱۳,۷۲۰ هزار میلیارد ریال است که از این میان حدود ۹,۲۲۳ هزار میلیارد ریال به صورت ملی و ۴,۴۹۷ هزار میلیارد ریال به صورت استانی است. سهم منابع عمومی ملی ۶۷ درصد و سهم منابع استانی ۳۳ درصد است. همچنین کل منابع عمومی بجز منابع حاصل از واگذاری دارایی‌های مالی برابر با ۱۰,۷۲۸ هزار میلیارد ریال است که از این میان حدود ۶,۲۳۱ هزار میلیارد ریال به صورت ملی و ۴,۴۹۷ هزار میلیارد ریال به صورت استانی است که سهم منابع عمومی ملی ۵۸ درصد و سهم منابع استانی ۴۲ درصد است. شایان ذکر است که در میان مدت و بلندمدت، هرچه اتکای دولت (اعم از دولت مرکزی و استان‌ها) بر قسمت درآمدهای بودجه بیشتر باشد و سهم منابع نفتی، منابع حاصل از فروش اموال و شرکت‌های دولتی و همچنین منابع تعهدزا مانند استقراض کمتر باشد، نشان‌دهنده وضعیت مالی بهتری برای دولت است. بر این اساس تمرکززدایی مالی می‌تواند درآمدهای استانی بیشتری را جذب کرده و به کاهش اتکای دولت به منابع نفتی یا تعهدزا کمک کند.

از میان منابع استانی (۴,۴۹۷ هزار میلیارد ریال) معادل ۴,۳۴۲ هزار میلیارد ریال درآمدهای استانی است که عمدتاً شامل مالیات‌هایی است که به صورت استانی طبقه‌بندی می‌شود و معادل ۱۵۵ هزار میلیارد ریال واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای است. در سال‌های گذشته همیشه واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای که عمدتاً شامل فروش نفت و واگذاری اموال دولت است به صورت ملی درج می‌شده و برای اولین بار بخشی از واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای به صورت

استانی طبقه‌بندی شده است. پیش‌بینی مبلغ ۱۵۵ هزار میلیارد ریال واگذاری دارایی سرمایه‌ای استانی مربوط به صندوق پیشرفت و عدالت ایران، موضوع جزء «۱» بند «ب» تبصره «۱۸» لایحه بودجه است. مطابق با این حکم، به رؤسای دستگاه‌های اجرایی ملی / استانداران اجازه داده می‌شود اموال و دارایی منقول و غیرمنقول مازاد دولتی در اختیار خود و دستگاه‌ها و مؤسسات تابعه / دستگاه‌های استانی را پس از تأیید کارگروه‌های ملی و استانی واگذاری اموال (که اعضای آن در آیین‌نامه اجرایی تعیین می‌شود) بدون رعایت تشریفات مربوط به تصویب هیئت وزیران با رعایت قوانین و مقررات، از طریق حراج عمومی در بورس کالا و یا از طریق مزایده عمومی در سامانه تدارکات الکترونیک به فروش رسانند و منابع حاصل را به حساب خزانه‌داری کل کشور واریز نمایند. معادل وجوه واریزی به صندوق پیشرفت و عدالت ایران نزد خزانه‌داری کل کشور توسط دستگاه‌های اجرایی ملی صرف حمایت از طرح‌ها و پروژه‌های مرتبط با رشد و تولید همان دستگاه در چارچوب جدول (۱۸) شده و وجوه واریزی دستگاه‌های استانی در اختیار صندوق استانی تابعه در استان مربوطه قرار می‌گیرد.

بنابراین در صورتی که استانداران اموال مازاد دستگاه‌های اجرایی استانی را شناسایی و به فروش رسانند، منابع مذکور در قالب صندوق پیشرفت و عدالت استانی در اختیار استان قرار گرفته و صرف پروژه‌های مرتبط با تولید می‌شود. این سازوکار می‌تواند انگیزه کافی به مدیران استانی جهت شناسایی و فروش اموال مازاد دستگاه‌های استانی بدهد. پیش از این یکی از موانع شکست در فروش اموال مازاد دولت، امتناع دستگاه‌ها از معرفی و فروش اموال مازاد خود بوده است. در قسمت درآمدهای لایحه بودجه سال ۱۴۰۱، مجموع درآمدهای دولت معادل ۶,۶۴۴ هزار میلیارد ریال است و از این مبلغ معادل ۲,۳۰۱ هزار میلیارد ریال درآمدهای عمومی ملی است و معادل ۴,۳۴۲ هزار میلیارد ریال درآمدهای عمومی استانی است که سهم درآمدهای عمومی ملی ۳۵ درصد و سهم درآمدهای عمومی استانی ۶۵ درصد است.

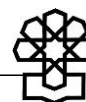
(هزار میلیارد ریال)

جدول ۱. سهم منابع عمومی ملی و استانی در لایحه بودجه ۱۴۰۱

عنوان	کل	ملی (سهم به درصد)	استانی (سهم به درصد)
منابع عمومی	۱۳,۷۲۰	۹,۲۲۲ (۷۷)	۴,۴۹۷ (۳۳)
منابع عمومی بجز واگذاری دارایی‌های مالی	۱۰,۷۲۸	۶,۲۳۱ (۵۸)	۴,۴۹۷ (۴۲)
درآمدها	۶,۶۴۴	۲,۳۰۱ (۳۵)	۴,۳۴۲ (۶۵)
واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای	۴,۰۸۴	۳,۹۲۹ (۹۶)	۱۵۵ (۴)

مأخذ: براساس اطلاعات لایحه بودجه سال ۱۴۰۱.

کل منابع بودجه عمومی دولت شامل «منابع عمومی دولت» و «درآمدهای اختصاصی دولت» است. به همین ترتیب منابع استانی به صورت عمومی و اختصاصی جمع‌آوری می‌شود. از میان کل منابع استانی به مبلغ ۴,۵۱۹ هزار میلیارد ریال، کمتر از ۰/۵ درصد (به مبلغ ۲۲ هزار میلیارد ریال) اختصاصی و مابقی عمومی است. کل منابع استانی

در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ نسبت به قانون سال ۱۴۰۰ حدود ۷۷ درصد رشد داشته و درآمدهای اختصاصی استانی با افزایش ۳۲ درصدی مواجه بوده است.

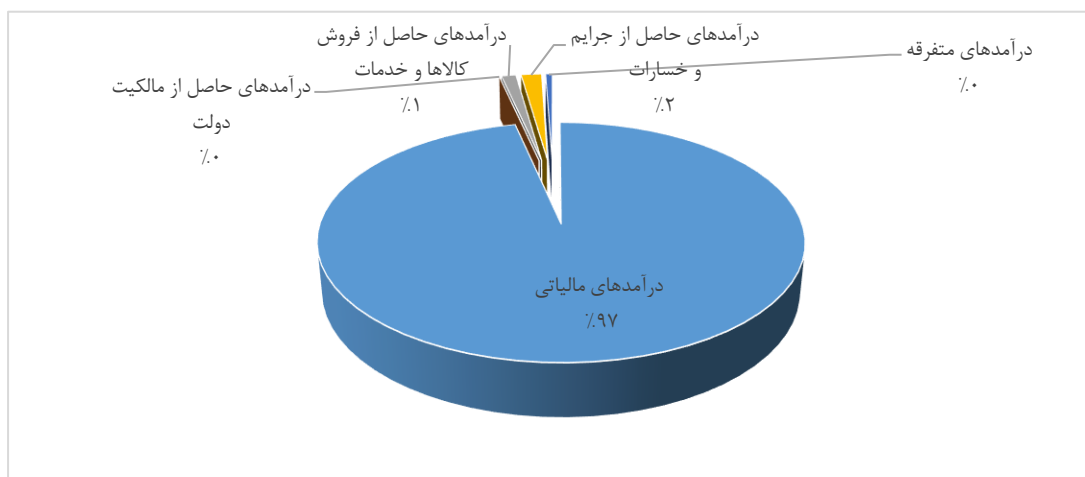
جدول ۲. منابع عمومی و اختصاصی استانی (هزار میلیارد ریال)

عنوان	قانون بودجه ۱۴۰۰	لایحه بودجه ۱۴۰۱	رشد (درصد)
کل منابع استانی	۲,۵۵۹	۴,۵۱۹	۷۷
منابع عمومی استانی	۲,۵۴۳	۴,۴۹۷	۷۷
منابع اختصاصی استانی	۱۶	۲۲	۳۲

مأخذ: براساس اطلاعات لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ و قانون بودجه سال ۱۴۰۰.

منابع درآمدی استان‌ها به تفکیک ردیف‌های درآمدی در لایحه بودجه و مقایسه آن با قانون سال ۱۴۰۰ در ادامه ارائه شده است. این درآمدها در جدول ۵ لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ مشخص شده‌اند و شامل: «درآمدهای مالیاتی»، «درآمدهای حاصل از مالکیت و اجاره دولت»، «درآمدهای حاصل از فروش کالاها و خدمات»، «درآمدهای حاصل از جرائم و خسارات» و «درآمدهای متفرقه» می‌شود. در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱، سهم درآمدهای استانی مذکور از کل درآمدهای دولت معادل ۶۵ درصد است. این نسبت در قانون بودجه سال ۱۴۰۰، برابر ۵۶ درصد بوده است. نمودار زیر سهم هریک از این درآمدهای استانی را به تفکیک نوع در لایحه بودجه استانی نشان می‌دهد.

نمودار ۱. درآمدهای استانی به تفکیک نوع در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱

مأخذ: براساس اطلاعات لایحه بودجه سال ۱۴۰۱.

همان‌طور که مشاهده می‌شود، بیشترین سهم از درآمدهای استانی مربوط به درآمدهای مالیاتی است که برابر ۹۷ درصد است و مجموع سایر سرفصل‌ها ۳ درصد درآمدها را به‌خود اختصاص داده‌اند. همچنین سهم استان‌ها از «منابع حاصل از واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای» برابر ۳ درصد و «منابع حاصل از واگذاری دارایی‌های مالی» صفر است. درآمدهای استانی در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ با رشد قابل توجه ۷۰ درصدی مواجه شده است. برای بررسی علت این افزایش، در جدول زیر اجزای کلی درآمدهای استانی به تفکیک برای لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ و قانون ۱۴۰۰ ارائه

شده است. همان‌گونه که مشاهده می‌شود بیشترین رشد مربوط به مالیات‌هاست و بیشترین افزایش در بین مالیات‌ها مربوط به مالیات اشخاص حقوقی است که با ۱۴۶ درصد مواجه شده است. در بین مالیات‌های استانی، مالیات بر ثروت با کاهش ۲۱ درصدی همراه بوده است.

جدول ۳. وضعیت درآمدهای مالیاتی استانی (میلیارد ریال)

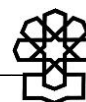
درآمدهای مالیاتی	۲،۴۲۴،۶۵۳	۴،۱۹۲،۷۷۰	۷۳
بند اول - مالیات اشخاص حقوقی	۴۵۶،۰۵۶	۱،۱۲۰،۸۸۴	۱۴۶
بند دوم - مالیات بر درآمدها	۵۴۰،۴۶۹	۸۴۰،۱۰۰	۵۵
بند سوم - مالیات بر ثروت	۳۲۲،۳۲۱	۲۵۵،۱۷۰	-۲۱
بند پنجم - مالیات بر کالاها و خدمات	۱،۱۰۵،۸۰۷	۱،۹۷۶،۶۱۶	۷۹
درآمدهای حاصل از مالکیت دولت	۲۵۰	۲۳۷	-۵
درآمدهای حاصل از فروش کالاها و خدمات	۳۸،۴۶۸	۵۱،۹۰۴	۳۵
درآمدهای حاصل از جرائم و خسارات	۵۵،۲۹۵	۷۳،۲۹۳	۳۳
درآمدهای متفرقه	۲۳،۹۰۰	۲۴،۰۰۰	۰

مأخذ: لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ و قانون بودجه سال ۱۴۰۰.

۱-۲. بررسی مصارف بودجه استانی در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱

کل مصارف عمومی دولت در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ برابر با ۱۳،۷۲۰ هزار میلیارد ریال است که از این میان حدود ۱۲،۷۵۱ هزار میلیارد ریال به صورت ملی و ۹۶۸ هزار میلیارد ریال (با احتساب انواع اعتبارات استانی شامل اعتبارات متفرقه انتقال یافته به استان‌ها، اعتبارات موضوع قانون استفاده متوازن از امکانات کشور برای ارتقاء سطح مناطق کمتر توسعه یافته، طرح هادی روستایی، ۳ درصد نفت برای استان‌های محروم و نفت خیز، اعتبارات طرح‌های ویژه استانی) به صورت استانی است. سهم مصارف عمومی ملی ۹۳ درصد و سهم مصارف استانی ۷ درصد است. همچنین کل مصارف عمومی بجز بازپرداخت تعهدات قبلی دولت (تملك دارایی‌های مالی) برابر با ۱۲،۱۷۰ هزار میلیارد ریال است که از این میان حدود ۱۱،۲۰۱ هزار میلیارد ریال (۹۲ درصد) به صورت ملی و ۹۶۸ هزار میلیارد ریال (۸ درصد) به صورت استانی است.

در قسمت اعتبارات هزینه‌ای لایحه بودجه سال ۱۴۰۱، اعتبارات هزینه‌ای عمومی ملی بالغ بر ۹،۳۸۶ هزار میلیارد ریال (۹۷ درصد) و اعتبارات هزینه‌ای عمومی استانی بالغ بر ۲۶۵ هزار میلیارد ریال (۳ درصد) است. در قسمت تملك دارایی‌های سرمایه‌ای، اعتبارات عمومی تملك دارایی‌های سرمایه‌ای ملی بالغ بر ۱،۸۱۵ هزار میلیارد ریال (۷۲ درصد) و اعتبارات عمومی تملك دارایی‌های سرمایه‌ای استانی بالغ بر ۷۰۳ هزار میلیارد ریال (۲۸ درصد) است.

جدول ۴. سهم مصارف عمومی ملی و استانی در لایحه بودجه ۱۴۰۱ (هزار میلیارد ریال)

عنوان	کل	ملی (سهم به درصد)	استانی (سهم به درصد)
مصارف عمومی	۱۳,۷۲۰	۱۲,۷۵۱ (۹۳)	۹۶۸ (۷)
مصارف عمومی بجز تملک دارایی‌های مالی	۱۲,۱۷۰	۱۱,۲۰۱ (۹۳)	۹۶۸ (۸)
هزینه‌ها	۹,۶۵۱	۹,۳۸۶ (۹۷)	۲۶۵ (۳)
تملك دارایی‌های سرمایه‌ای	۲,۵۱۸	۱,۸۱۵ (۷۲)	۷۰۳ (۲۸)

مأخذ: براساس اطلاعات لایحه بودجه سال ۱۴۰۱.

مصارف اختصاصی استان‌ها نیز در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ معادل ۲۲ هزار میلیارد ریال است که نسبت به قانون بودجه سال ۱۴۰۰ با ۳۲ درصد افزایش مواجه شده است. در جدول زیر مصارف هزینه‌ای و عمرانی اختصاصی ارائه شده است.

جدول ۵. مقایسه اعتبارات اختصاصی استانی (میلیارد ریال)

رشد (درصد)	قانون بودجه سال ۱۴۰۰	لایحه بودجه سال ۱۴۰۱	رشد (درصد)
اعتبارات هزینه‌ای اختصاصی	۱۱,۶۳۳	۱۴,۰۰۸	۲۰
اعتبارات عمرانی اختصاصی	۵,۰۳۳	۸,۰۴۸	۶۰
مجموع	۱۶,۶۶۵	۲۲,۰۵۵	۳۲

برخی از دستگاه‌های مستقر در استان‌ها مانند دانشگاه‌ها و بیمارستان‌ها اگرچه ماهیت استانی دارند، اما دارای بودجه ملی هستند و در سرجمع جدول بودجه استانی لحاظ نشده‌اند. این امر موجب می‌شود که نتوان تصویر دقیقی از سهم استان‌ها در بودجه کشور به دست آورد. به عبارت دیگر آنچه در جدول ۱۰ لایحه بودجه تحت عنوان تصویر کلان بودجه استانی در سال ۱۴۰۱ به عنوان پرداخت‌های استانی آمده بخش کوچکی از اعتباراتی است که به استان‌ها اختصاص می‌یابد. آنچه دولت برای بهداشت و درمان و آموزش و... در طول سال هزینه می‌کند، بنابر تعریف‌های کنونی ماهیت ملی دارند و در این جدول ظاهر نمی‌شود. همچنین بخش مهمی از طرح‌های عمرانی ماهیت ملی دارند و اگرچه محل اجرای طرح در یک یا دو استان قرار دارد، اما در نهایت اعتبارات پرداختی برای این طرح‌ها ذیل اعتبارات طرح‌های ملی درج می‌شود. در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ نحوه توزیع بخشی از اعتبارات ملی به تفکیک استان‌ها نیز مشخص شده است. این امر کمک می‌کند تصویر بهتری از هزینه‌کرد اعتبارات بودجه در استان‌ها به دست آید. بررسی اعتبارات ملی به تفکیک استان‌ها و دستگاه‌های مستقر در استان‌ها به صورت مجزا در بخش‌های بعدی بررسی و سپس مقایسه می‌شود. بررسی اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای نشان می‌دهد مجموع این اعتبارات ۲,۵۱۸ هزار میلیارد ریال است. از این رقم معادل ۷۰۳ هزار میلیارد ریال برابر ۲۸ درصد، اعتبارات تملک دارایی استانی است. اعتبارات تملک دارایی سرمایه‌ای استانی

در قانون بودجه سال ۱۴۰۰ برابر ۴۲۶ هزار میلیارد ریال بوده، بنابراین، این اعتبارات با افزایش ۶۵ درصدی مواجه بوده است. اعتبارات تملک دارایی سرمایه‌ای استانی شامل اعتبارات مربوط به طرح هادی روستایی، ۳ درصد نفت برای استان‌های محروم و نفت‌خیز، اعتبارات طرح‌های ویژه استانی و اعتبارات موضوع قانون استفاده متوازن از امکانات کشور برای ارتقاء سطح مناطق کمتر توسعه یافته بوده که جزئیات آن در جدول زیر ارائه شده است.

جدول ۶. اعتبارات تملک دارایی سرمایه‌ای استانی (میلیارد ریال)

لایحه بودجه سال ۱۴۰۱	
۲۴۹,۰۹۶	اعتبارات تملک دارایی سرمایه‌ای استانی
۲۸۰,۰۰۰	اعتبارات موضوع قانون استفاده متوازن از امکانات کشور برای ارتقاء سطح مناطق کمتر توسعه یافته (مازاد بر بودجه استانی)
۱۱,۳۲۳	طرح هادی روستایی
۱۰۰,۰۰۰	۳ درصد نفت و میعانات برای استان‌های محروم و نفت‌خیز
۶۲,۷۰۷	اعتبارات استانی ویژه (مصوب قانون)
۷۰۳,۱۲۶	مجموع

مأخذ: لایحه بودجه سال ۱۴۰۱.

در جدول ۱۰ لایحه بودجه و همچنین پیوست‌های آن، درآمدها، اعتبارات هزینه‌ای و اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای به تفکیک ۳۱ استان ارائه شده است. البته باید توجه داشت بخشی از این اعتبارات در حدود اختیارات شورای برنامه‌ریزی و توسعه استان قرار نمی‌گیرد. بنابراین در بخش بعد درآمدها و اعتبارات استانی با در نظر گرفتن اختیارات شورای برنامه‌ریزی و توسعه استان مورد بررسی قرار می‌گیرد.

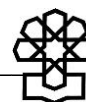
۲. بررسی درآمدها و اعتبارات به تفکیک استان‌ها

طبق اطلاعات موجود در جدول ۱۰ لایحه بودجه سال ۱۴۰۱، مجموع درآمدهای استانی کل استان‌ها معادل ۴,۳۴۲ هزار میلیارد ریال است. در حالی که کل مصارف عمومی استان‌ها (هزینه‌ای و تملک دارایی سرمایه‌ای و با احتساب اعتبارات متفرقه انتقال یافته به استان‌ها و تملک دارایی سرمایه استانی ویژه) برابر ۹۶۸ هزار میلیارد ریال است. این موضوع نشان می‌دهد نسبت درآمدهای استانی به مصارف عمومی استان‌ها ۴/۵ برابر است که البته این نسبت بدون در نظر گرفتن اعتبارات ابلاغی است که از طریق وزارتخانه‌ها به صورت ملی تخصیص می‌یابد. در ادامه توزیع استانی این اعتبارات بررسی می‌شود.

۲-۱. درآمدهای استانی و اعتبارات استانی به تفکیک استان

در جدول زیر درآمدهای استانی و اعتبارات استانی به همراه مازاد درآمد استانی به تفکیک استان نشان داده شده است. همان‌طور که مشاهده می‌شود، بیشترین درآمد استانی به ترتیب مربوط به استان‌های تهران، اصفهان، خوزستان، کرمان، هرمزگان و خراسان رضوی است که جمعاً بیش از ۷۰ درصد درآمدها را به خود اختصاص داده‌اند.

شایان ذکر است که استان تهران از منظر درآمد استانی فاصله قابل ملاحظه‌ای با سایر استان‌های کشور دارد. به طوری

که بالغ بر ۴۸ درصد از درآمدهای استانی متعلق به این استان است و استان‌های اصفهان (۷ درصد)، خوزستان (۵ درصد)، کرمان (۵ درصد)، هرمزگان (۳ درصد) و خراسان رضوی (۳ درصد) در رتبه‌های دوم تا ششم قرار گرفته‌اند. این در حالی است که ۱۶ استان^۱ جمعاً از سهمی کمتر از یک درصد درآمدهای استانی برخوردار هستند.

از منظر اعتبارات استانی نیز استان‌های «خوزستان» (۹ درصد)، «سیستان و بلوچستان» (۷ درصد)، «فارس» (۶ درصد)، «کرمان» (۵ درصد) و «خراسان رضوی» (۵ درصد) در رتبه‌های اول تا پنجم قرار گرفته‌اند. در مقابل استان‌های «قم» (۱/۱ درصد)، «سمنان» (۱/۳ درصد) و «البرز» (۱/۶ درصد) در رتبه‌های پایانی جای گرفته‌اند.

بررسی مازاد درآمد استانی نشان می‌دهد، در میان ۳۱ استان کشور، ۲۰ استان دارای مازاد درآمد مثبت هستند. از بین استان‌های مذکور استان‌های «تهران»، «اصفهان»، «کرمان» و «خوزستان» به ترتیب بیشترین مازاد درآمد استانی را به خود اختصاص داده‌اند.

در مقابل ۱۱ استان دارای مازاد درآمد منفی (کسری) هستند. این کسری در اینجا لزوماً شاخص بدی نیست، بلکه به معنای این است که میزان مصارف عمومی پیش‌بینی شده در این استان‌ها بیش از درآمدهای به دست آمده از آنهاست.

جدول ۷. درآمدها و مصارف استانی در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ (میلیارد ریال)

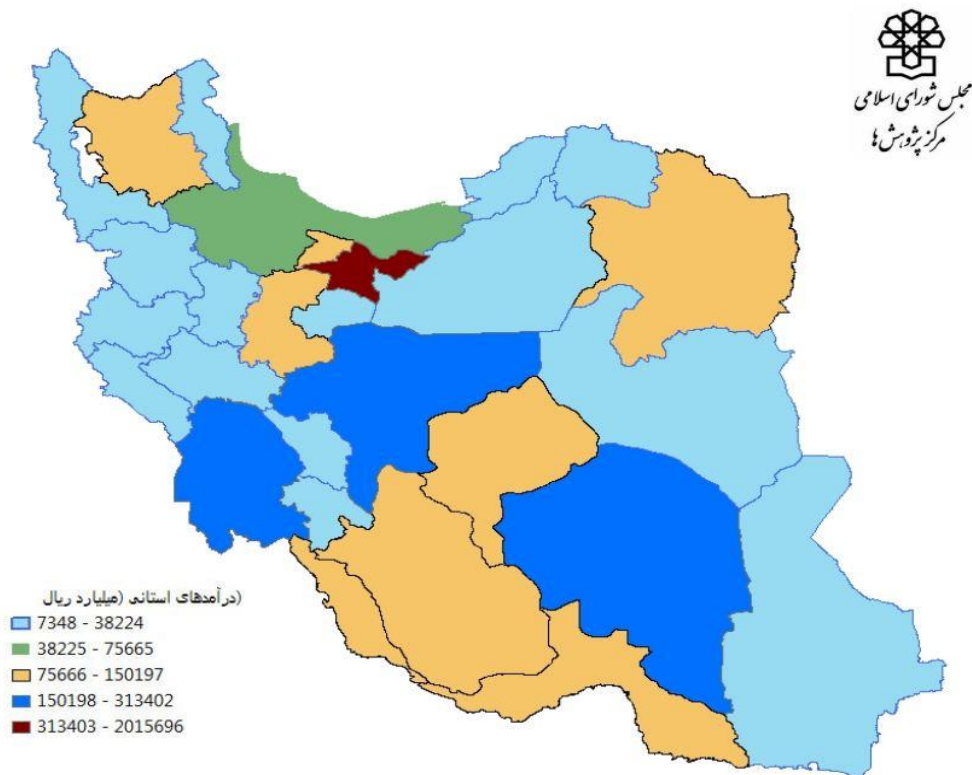
ردیف	نام استان	درآمدهای استانی	سهم از درآمدهای استانی (درصد)	اعتبارات هزینه‌های عمومی	تملك دارایی‌های سرمایه‌ای	جمع اعتبار استانی	سهم از بودجه عمومی استانی (درصد)	مازاد درآمد استانی*
۱	تهران	۲۰,۱۵,۶۹۶	۴۶/۴	۱۷,۲۴۸	۱۹,۵۱۹	۳۶,۷۶۷	۳/۸	۱,۹۷۸,۹۲۹
۲	اصفهان	۳۱۳,۴۰۲	۷/۲	۱۲,۷۲۳	۲۰,۳۴۰	۳۳,۰۶۳	۳/۴	۲۸۰,۳۳۹
۳	خوزستان	۲۲۷,۹۳۸	۵/۲	۱۴,۷۰۸	۶۸,۱۵۴	۸۲,۸۶۲	۸/۶	۱۴۵,۰۷۶
۴	کرمان	۲۲۷,۸۳۳	۵/۲	۱۲,۰۸۳	۳۹,۹۹۷	۵۲,۰۸۰	۵/۴	۱۷۵,۷۵۳
۵	هرمزگان	۱۵۰,۱۹۷	۳/۵	۷,۶۴۵	۲۶,۴۶۹	۳۴,۱۱۴	۳/۵	۱۱۶,۰۸۴
۶	خراسان رضوی	۱۴۹,۸۰۳	۳/۴	۱۴,۹۰۵	۳۲,۸۱۳	۴۷,۷۱۸	۴/۹	۱۰۲,۰۸۵
۷	بوشهر	۱۲۵,۷۱۵	۲/۹	۶,۲۲۳	۲۲,۷۵۴	۲۸,۹۸۸	۳/۰	۹۶,۷۲۸
۸	یزد	۱۲۰,۲۲۰	۲/۸	۵,۸۸۳	۱۰,۵۴۸	۱۶,۴۳۱	۱/۷	۱۰۳,۷۸۹
۹	آذربایجان شرقی	۱۰۸,۲۳۶	۲/۵	۱۰,۸۴۳	۲۴,۶۵۲	۳۵,۴۹۵	۳/۷	۷۲,۷۴۰
۱۰	مرکزی	۱۰۶,۳۱۹	۲/۴	۵,۵۲۴	۱۱,۲۵۵	۱۶,۷۷۹	۱/۷	۸۹,۵۳۹
۱۱	فارس	۹۹,۴۱۰	۲/۳	۱۵,۲۷۸	۴۴,۹۲۵	۶۰,۲۰۲	۶/۲	۳۹,۲۰۸
۱۲	البرز	۹۹,۳۸۳	۲/۳	۵,۴۲۱	۹,۵۹۹	۱۵,۰۲۰	۱/۶	۸۴,۳۶۳
۱۳	قزوین	۷۵,۶۶۵	۱/۷	۵,۰۰۰	۱۰,۴۲۲	۱۵,۴۲۱	۱/۶	۶۰,۲۴۳
۱۴	مازندران	۷۱,۳۷۲	۱/۶	۱۴,۲۶۹	۲۵,۱۷۷	۳۹,۴۴۶	۴/۱	۳۱,۹۲۶
۱۵	زنجان	۵۹,۸۹۱	۱/۴	۵,۳۰۹	۱۰,۷۸۹	۱۶,۰۹۸	۱/۷	۴۳,۷۹۳
۱۶	گیلان	۵۷,۵۰۰	۱/۳	۹,۸۸۷	۲۵,۳۹۷	۳۵,۲۸۴	۳/۶	۲۲,۲۱۷
۱۷	آذربایجان غربی	۳۸,۲۲۴	۰/۹	۱۰,۲۹۷	۳۳,۴۰۱	۴۳,۶۹۸	۴/۵	-۵,۴۷۴
۱۸	قم	۳۶,۰۴۹	۰/۸	۳,۸۸۲	۶,۷۸۵	۱۰,۶۶۷	۱/۱	۲۵,۳۸۲
۱۹	سمنان	۲۸,۶۰۱	۰/۷	۵,۱۳۶	۷,۳۸۹	۱۲,۵۲۵	۱/۳	۱۶,۰۷۶
۲۰	همدان	۲۷,۳۵۴	۰/۶	۶,۳۶۱	۱۲,۹۹۲	۱۹,۳۵۴	۲/۰	۸,۰۰۰
۲۱	کرمانشاه	۲۶,۶۳۹	۰/۶	۹,۲۲۶	۲۳,۰۰۴	۳۲,۲۳۰	۳/۳	-۵,۵۹۱

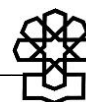
۱. به ترتیب استان‌های ایلام، خراسان جنوبی، کهگیلویه و بویراحمد، خراسان شمالی، لرستان، اردبیل، چهارمحال و بختیاری، کردستان، گلستان، سیستان و بلوچستان، سمنان، کرمانشاه، همدان، قم و آذربایجان غربی.

ردیف	نام استان	درآمدهای استانی	سهم از درآمدهای استانی (درصد)	اعتبارات هزینه‌ای عمومی	تملک دارایی‌های سرمایه‌ای	جمع اعتبار استانی	سهم از بودجه عمومی استانی (درصد)	مازاد در آمد استانی*
۲۲	چهارمحال و بختیاری	۲۵,۶۴۵	۰/۶	۵,۱۴۸	۱۰,۷۰۶	۱۵,۸۵۴	۱/۶	۹,۷۹۰
۲۳	کردستان	۲۴,۰۷۵	۰/۶	۷,۳۷۷	۲۵,۷۳۵	۳۳,۱۱۲	۳/۴	-۹,۰۳۷
۲۴	گلستان	۲۱,۷۸۰	۰/۵	۸,۳۹۴	۲۱,۷۲۰	۳۰,۱۱۴	۳/۱	-۸,۳۳۵
۲۵	سیستان و بلوچستان	۲۰,۸۳۳	۰/۵	۹,۳۰۸	۵۴,۴۱۳	۶۳,۶۲۱	۶/۶	-۴۲,۷۸۸
۲۶	اردبیل	۱۷,۹۴۳	۰/۴	۶,۷۷۱	۱۵,۰۰۸	۲۱,۷۷۹	۲/۲	-۳,۸۳۶
۲۷	لرستان	۱۷,۱۵۷	۰/۴	۸,۰۵۸	۲۷,۳۴۹	۳۵,۴۰۷	۳/۷	-۱۸,۲۵۰
۲۸	خراسان جنوبی	۱۵,۴۳۴	۰/۴	۶,۰۷۴	۱۴,۱۳۴	۲۰,۲۰۸	۲/۱	-۴,۷۷۳
۲۹	خراسان شمالی	۱۴,۰۴۹	۰/۳	۵,۰۸۵	۱۴,۷۹۵	۱۹,۸۸۱	۲/۱	-۵,۸۳۲
۳۰	کهگیلویه و بویراحمد	۱۲,۴۹۴	۰/۳	۵,۴۸۱	۱۹,۱۶۷	۲۴,۶۴۸	۲/۵	-۱۲,۱۵۵
۳۱	ایلام	۷,۳۴۸	۰/۲	۶,۳۵۵	۱۳,۷۱۵	۲۰,۰۷۰	۲/۱	-۱۲,۷۲۲
	کل کشور	۴,۳۴۲,۲۰۴	۱۰۰	۲۶۵,۸۱۱	۷۰۳,۱۲۶	۹۶۸,۹۳۷	۱۰۰	۳,۳۷۳,۲۶۸

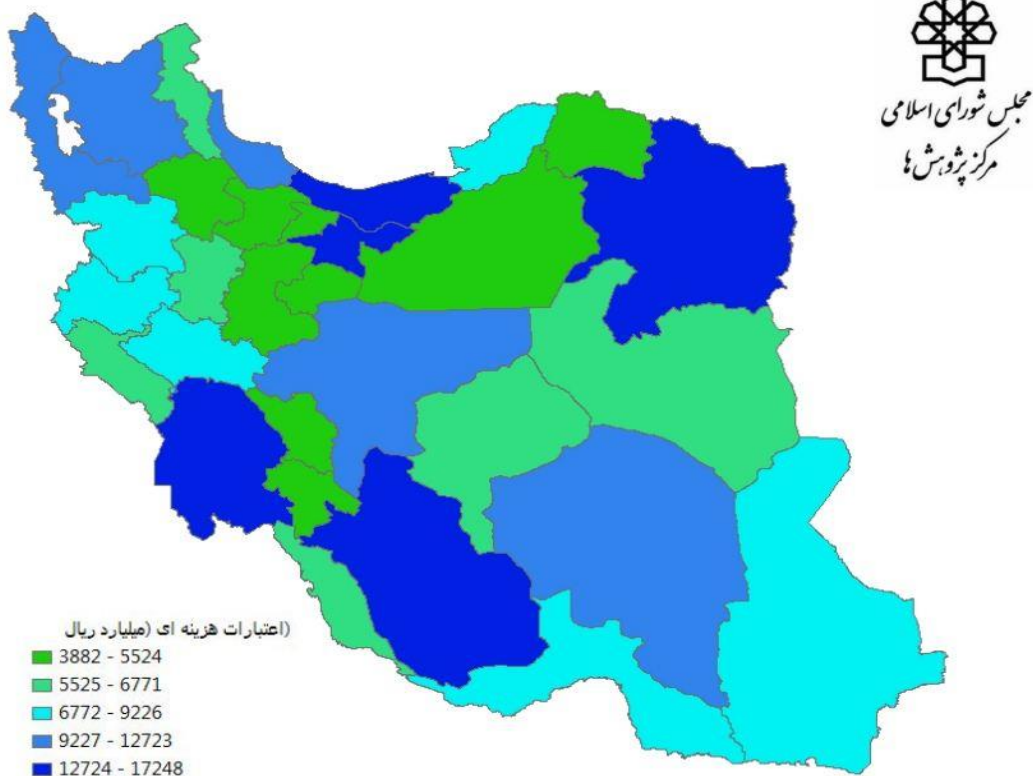
مأخذ: جدول ۱۰ لایحه بودجه سال ۱۴۰۱.

نقشه ۱. درآمدهای استانی

نقشه ۲. اعتبارات هزینه‌ای استانی

نقشه ۳. اعتبارات تملک دارایی سرمایه‌ای استانی

۲-۲. ضریب بازگشت از درآمد استان

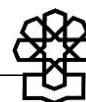
برای مقایسه استان‌های کشور می‌توان از مفهوم ضریب بازگشت (برخورداری)^۱ از درآمد استان نیز استفاده کرد. این ضریب که از نسبت مصارف عمومی استان به درآمد استان حاصل می‌شود، میزان برخورداری استان از درآمدهایش را نشان می‌دهد. به عبارت دیگر این ضریب نشان می‌دهد چه میزان از درآمدهای هر استان دوباره به خود استان برمی‌گردد تا صرف مصارف عمومی استان شود. این ضریب معمولاً به صورت درصد بیان می‌شود و برای استان‌هایی که مصرف عمومی مازاد بر درآمدشان دارند، بیشتر از ۱۰۰ و برای استان‌هایی که مصرف عمومی کمتر از درآمدهای استانی‌شان دارند کمتر از ۱۰۰ است. شاخص مذکور برای استان‌های کشور در جدول زیر ارائه شده و ترتیب استان‌ها برحسب بزرگی ضریب بازگشت رتبه‌بندی شده است. به عبارت دیگر استان‌های رتبه‌های بالاتر، استان‌هایی هستند که دارای مصارف عمومی بیشتری نسبت به درآمدهای استانی هستند.

از آنجا که مقادیر درآمدهای استانی در قانون بودجه سال ۱۴۰۰ درج نشده، امکان مقایسه ضریب بازگشت از نظر توزیع میان استان‌های مختلف قابل مقایسه نیست.

این نسبت در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ برای ۱۱ استان سیستان و بلوچستان، ایلام، لرستان، کهگیلویه و بویراحمد، خراسان شمالی، گلستان، کردستان، خراسان جنوبی، اردبیل، کرمانشاه و آذربایجان غربی بیش از ۱۰۰ بوده که به معنای برخورداری بیش از ۱۰۰ درصدی استان از درآمدهایش است. این نسبت برای ۲۰ استان دیگر کمتر از ۱۰۰ و برای دو استان تهران و اصفهان با کمترین مقدار برابر ۲ و ۱۱ درصد است.

جدول ۸. ضریب بازگشت در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ (درصد)

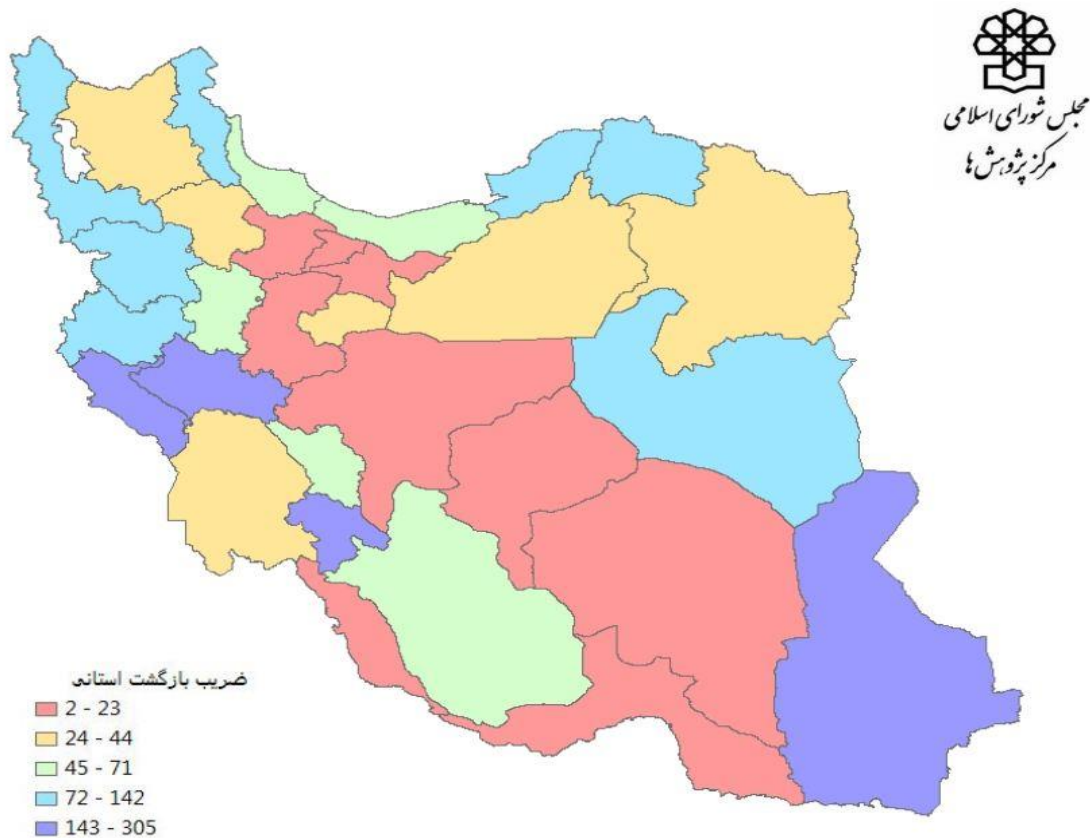
ردیف	نام استان	ضریب بازگشت لایحه بودجه ۱۴۰۱
۱	سیستان و بلوچستان	۳۰۵
۲	ایلام	۲۷۳
۳	لرستان	۲۰۶
۴	کهگیلویه و بویراحمد	۱۹۷
۵	خراسان شمالی	۱۴۲
۶	گلستان	۱۳۸
۷	کردستان	۱۳۸
۸	خراسان جنوبی	۱۳۱
۹	اردبیل	۱۲۱
۱۰	کرمانشاه	۱۲۱
۱۱	آذربایجان غربی	۱۱۴
۱۲	همدان	۷۱
۱۳	چهارمحال و بختیاری	۶۲
۱۴	گیلان	۶۱
۱۵	فارس	۶۱
۱۶	مازندران	۵۵

ردیف	نام استان	ضریب بازگشت لایحه بودجه ۱۴۰۱
۱۷	سمنان	۴۴
۱۸	خوزستان	۳۶
۱۹	آذربایجان شرقی	۳۳
۲۰	خراسان رضوی	۳۲
۲۱	قم	۳۰
۲۲	زنجان	۲۷
۲۳	بوشهر	۲۳
۲۴	کرمان	۲۳
۲۵	هرمزگان	۲۳
۲۶	قزوین	۲۰
۲۷	مرکزی	۱۶
۲۸	البرز	۱۵
۲۹	یزد	۱۴
۳۰	اصفهان	۱۱
۳۱	تهران	۲
کل کشور		۲۲

مأخذ: جدول ۱۰ لایحه بودجه سال ۱۴۰۱.

نقشه ۴. ضریب بازگشت درآمد استانی

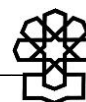

۳. سرانه مصارف عمومی و اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای استان‌ها

یکی از شاخص‌های مورد استفاده در بررسی بودجه استانی، بررسی مصارف عمومی استان‌ها و اعتبارات تملک دارایی سرمایه‌ای استان‌ها به صورت سرانه است. مشاهده سرانه استان‌ها می‌تواند در ارائه تصویری از بودجه استانی کمک‌کننده باشد. در جدول ۹ مصارف عمومی استان‌ها و سرانه مصارف عمومی استان‌ها ارائه شده است. همان‌طور که در جدول نشان داده شده سرانه اعتبارات هزینه‌ای استانی حدود ۳۱۳ هزار تومان و سرانه اعتبارات تملک دارایی سرمایه‌ای استانی برابر با ۸۳۰ هزار تومان است. از نظر توزیع استانی، بیشترین سرانه اعتبارات هزینه‌ای برای استان‌های ایلام (۱,۰۶۸ هزار تومان)، خراسان جنوبی (۷۳۴ هزار تومان) و کهگیلویه و بویراحمد (۷۳۰ هزار تومان) است و کمترین سرانه اعتبارات هزینه‌ای استانی مربوط به استان‌های تهران (۱۲۱ هزار تومان)، البرز (۱۸۳ هزار تومان) و خراسان رضوی (۲۱۴ هزار تومان) می‌باشد. از نظر اعتبارات تملک دارایی سرمایه‌ای بیشترین سرانه اعتبارات عمرانی مربوط به استان‌های کهگیلویه و بویراحمد (۲,۵۵۵)، ایلام (۲,۳۰۵ هزار تومان) و بوشهر (۱,۸۱۶ هزار تومان) می‌باشد. کمترین سرانه اعتبارات تملک دارایی سرمایه‌ای نیز مربوط به استان‌های تهران (۱۳۷ هزار تومان)، البرز (۳۲۴ هزار تومان) و اصفهان (۳۷۸ هزار تومان) است.

جدول ۹. سرانه درآمدها و اعتبارات استانی در لایحه ۱۴۰۱ (هزار ریال به‌ازای هر نفر)

استان	سرانه درآمدهای استانی	استان	سرانه اعتبارات هزینه‌ای	استان	سرانه اعتبارات عمرانی استانی
تهران	۱۴۲,۳۵۱	ایلام	۱۰,۶۸۱	کهگیلویه و بویراحمد	۲۵,۵۵۶
بوشهر	۱۰۰,۳۳۱	خراسان جنوبی	۷,۳۴۴	ایلام	۲۳,۰۵۰
یزد	۹۴,۴۳۸	کهگیلویه و بویراحمد	۷,۳۰۹	بوشهر	۱۸,۱۶۰
هرمزگان	۷۶,۵۵۳	سمنان	۶,۶۹۶	سیستان و بلوچستان	۱۷,۲۷۴
مرکزی	۷۲,۵۲۳	خراسان شمالی	۵,۷۹۸	خراسان جنوبی	۱۷,۰۹۱
کرمان	۶۷,۸۴۸	اردبیل	۵,۲۲۰	خراسان شمالی	۱۶,۸۷۱
اصفهان	۵۸,۳۱۸	چهارمحال و بختیاری	۵,۲۱۰	کردستان	۱۵,۲۷۴
قزوین	۵۶,۷۶۳	بوشهر	۴,۹۷۵	لرستان	۱۵,۲۵۳
زنجان	۵۴,۰۵۴	زنجان	۴,۷۹۲	خوزستان	۱۳,۵۳۶
خوزستان	۴۵,۲۷۱	کرمانشاه	۴,۶۲۲	هرمزگان	۱۳,۴۹۱
سمنان	۳۷,۲۹۰	یزد	۴,۶۲۱	کرمان	۱۱,۹۱۱
البرز	۳۳,۶۰۹	لرستان	۴,۴۹۴	اردبیل	۱۱,۵۷۲
آذربایجان شرقی	۲۶,۶۷۲	کردستان	۴,۴۰۷	کرمانشاه	۱۱,۵۲۵
چهارمحال و بختیاری	۲۵,۹۵۶	گلستان	۴,۲۲۲	گلستان	۱۰,۹۲۶
قم	۲۵,۴۴۰	مازندران	۴,۲۱۰	چهارمحال و بختیاری	۱۰,۸۳۶
گیلان	۲۲,۴۰۹	هرمزگان	۳,۸۹۷	گیلان	۹,۸۹۸
خراسان رضوی	۲۱,۵۱۴	گیلان	۳,۸۵۳	زنجان	۹,۷۳۷
مازندران	۲۱,۰۶۰	مرکزی	۳,۷۶۸	سمنان	۹,۶۳۳
فارس	۱۹,۵۵۴	قزوین	۳,۷۵۱	آذربایجان غربی	۹,۶۱۵
خراسان جنوبی	۱۸,۶۶۳	کرمان	۳,۵۹۸	فارس	۸,۸۳۷
کهگیلویه و بویراحمد	۱۶,۶۵۸	همدان	۳,۵۹۸	یزد	۸,۲۸۶
خراسان شمالی	۱۶,۰۱۹	فارس	۳,۰۰۵	قزوین	۷,۸۱۸

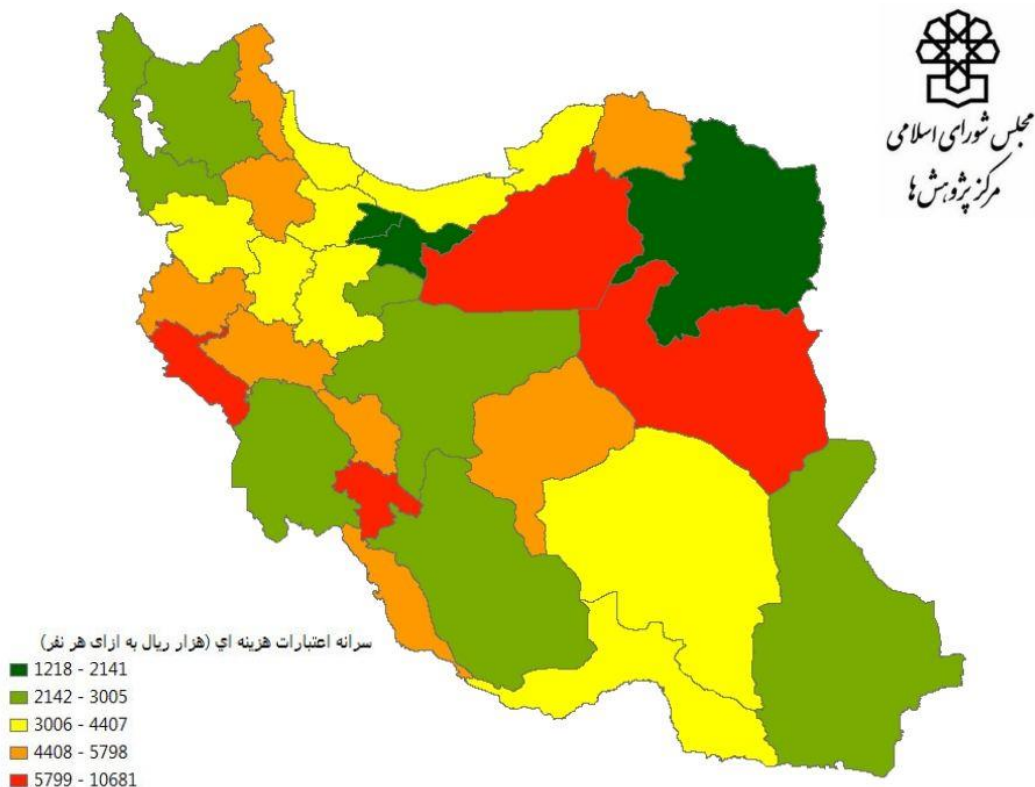

سرانه اعتبارات عمرانی استانی	استان	سرانه اعتبارات هزینه‌ای	استان	سرانه درآمدهای استانی	استان
۷,۶۷۸	مرکزی	۲,۹۶۴	آذربایجان غربی	۱۵,۴۷۲	همدان
۷,۴۲۹	مازندران	۲,۹۲۳	سیستان و بلوچستان	۱۴,۳۸۲	کردستان
۷,۳۴۹	همدان	۲,۹۲۱	خوزستان	۱۳,۸۳۴	اردبیل
۶,۰۷۵	آذربایجان شرقی	۲,۷۳۹	قم	۱۳,۳۴۶	کرمانشاه
۴,۷۸۸	قم	۲,۶۷۲	آذربایجان شرقی	۱۲,۳۵۰	ایلام
۴,۷۱۲	خراسان رضوی	۲,۳۶۸	اصفهان	۱۱,۰۰۳	آذربایجان غربی
۳,۷۸۵	اصفهان	۲,۱۴۱	خراسان رضوی	۱۰,۹۵۵	گلستان
۳,۲۴۶	البرز	۱,۸۳۳	البرز	۹,۵۶۹	لرستان
۱,۳۷۸	تهران	۱,۲۱۸	تهران	۶,۶۱۴	سیستان و بلوچستان
۸,۳۰۱	کل کشور	۳,۱۳۸	کل کشور	۵۱,۲۶۶	کل کشور

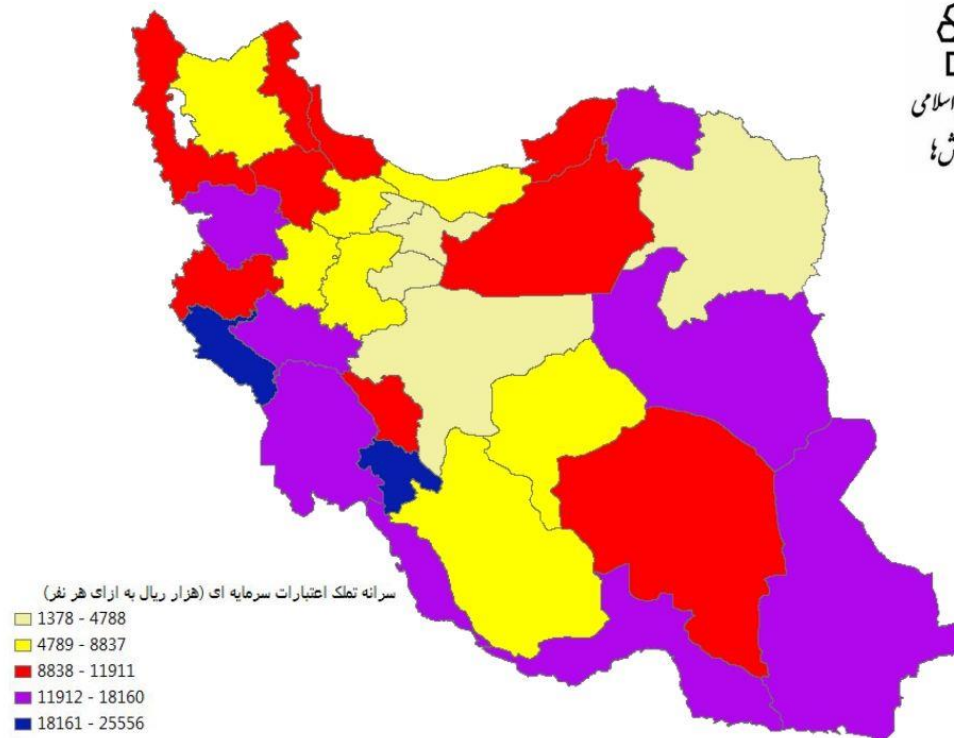
مأخذ: جدول ۱۰ لایحه بودجه سال ۱۴۰۱.

در ادامه پراکندگی اعتبارات هزینه‌ای و تملک دارایی سرمایه‌ای سرانه در نقشه جغرافیایی کشور نشان داده خواهد شد.

نقشه ۵. سرانه اعتبارات هزینه‌ای

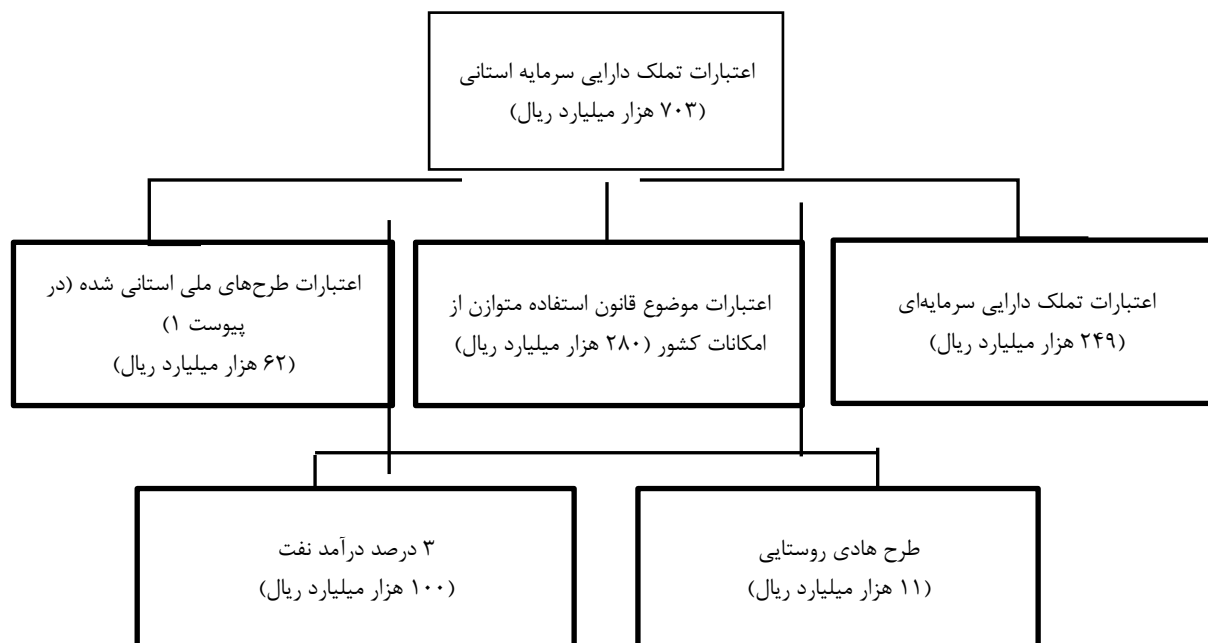
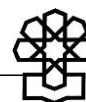
نقشه ۶. سرانه اعتبارات عمرانی استانی

۴. اعتبارات تملک دارایی سرمایه‌ای استانی

همان‌گونه که قبلاً اشاره شد مجموع ۷۰۳ هزار میلیارد ریال اعتبارات اعتبارات تملک دارایی سرمایه‌ای استانی شامل پنج جزء است که عبارتند از: ۱. اعتبارات تملک دارایی سرمایه‌ای استانی، ۲. اعتبارات موضوع قانون استفاده متوازن از امکانات کشور برای ارتقاء سطح مناطق کمتر توسعه یافته، ۳. اعتبارات تملک دارایی سرمایه استانی شده (ویژه)، ۴. اعتبارات ۳ درصد درآمدهای صادراتی نفت متعلق به استان‌های محروم و نفت‌خیز و ۵. طرح هادی روستایی.

مجموع اعتبارات تملک دارایی سرمایه‌ای استانی از محل‌های گوناگون برابر ۷۰۳ هزار میلیارد ریال بوده که ۲۴۹ هزار میلیارد آن مربوط به اعتبارات تملک دارایی سرمایه‌ای مندرج در جدول ۱۰ است، ۲۸۰ هزار میلیارد آن مربوط به قانون استفاده متوازن از امکانات کشور برای ارتقاء سطح مناطق کمتر توسعه یافته از محل ۳ درصد سرجمع منابع عمومی بوده و ۶۲ هزار میلیارد آن مربوط به طرح‌های ملی استانی شده مندرج در پیوست ۱ بوده است. ۳ درصد درآمدهای صادراتی نفتی مربوط به استان‌های نفت‌خیز و محروم نیز ۱۰۰ هزار میلیارد ریال بوده و طرح‌های هادی روستایی نیز ۱۱ هزار میلیارد ریال است. در ادامه توزیع استانی چهار مورد اول با توجه به اهمیت آنها بررسی می‌شود.

۱-۴. اعتبارات تملک دارایی سرمایه‌ای مندرج در جدول ۱۰

این اعتبارات در جدول (۱۰-ج) لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ درج شده است. توزیع استانی این اعتبارات در جدول زیر ارائه شده است.

همان‌طور که مشاهده می‌شود استان سیستان و بلوچستان بیشترین اعتبارات را از این محل دریافت می‌کند و سپس استان‌های کرمان، خوزستان و آذربایجان غربی قرار گرفته‌اند. این اعتبارات در اختیار شورای برنامه‌ریزی و توسعه استان جهت صرف در طرح‌ها و پروژه‌های استانی قرار می‌گیرد. این منابع در قانون بودجه سال ۱۴۰۰ برابر ۸۰ هزار میلیارد ریال بوده است. با این حال، با وجود اینکه این اعتبارات با افزایش زیادی مواجه شده (بیش از سه برابر)، اما طرح‌ها و پروژه‌های استانی موجود در استان‌ها بسیار زیاد است و از آنجا که این طرح‌ها و پروژه‌ها در سند بودجه انعکاس نمی‌یابند، ویژگی‌های این پروژه‌ها از جمله تعداد، زمان شروع، زمان خاتمه، اعتبار مورد نیاز برای اتمام، اعتبار مصوب برای سال مالی، موضوع فعالیت، دستگاه مجری و سایر اطلاعات آن مشخص نیست.

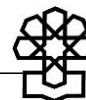
جدول ۱۰. اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای مندرج در جدول ۱۰

لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ (میلیارد ریال)

اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای	استان
۲۰,۰۴۹	سیستان و بلوچستان
۱۶,۳۹۵	کرمان
۱۵,۳۹۷	خوزستان
۱۳,۳۵۱	آذربایجان غربی
۱۳,۰۵۲	فارس
۱۱,۳۳۱	خراسان رضوی
۱۰,۳۳۴	گیلان
۱۰,۲۲۰	آذربایجان شرقی

استان	اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای
مازندران	۹,۳۰۸
کرمانشاه	۹,۰۹۶
تهران	۹,۰۷۲
هرمزگان	۸,۸۴۱
گلستان	۸,۴۳۳
کردستان	۸,۴۱۵
اصفهان	۷,۹۷۳
لرستان	۷,۸۰۷
اردبیل	۷,۱۲۶
خراسان شمالی	۶,۴۴۶
ایلام	۵,۲۵۳
قزوین	۵,۰۵۵
مرکزی	۵,۰۲۴
همدان	۴,۹۹۳
یزد	۴,۹۰۷
بوشهر	۴,۷۴۰
خراسان جنوبی	۴,۲۴۴
زنجان	۴,۲۱۴
کهگیلویه و بویراحمد	۴,۱۶۱
چهارمحال و بختیاری	۳,۶۵۱
البرز	۳,۵۲۰
قم	۳,۴۸۵
سمنان	۳,۲۰۲
کل کشور	۲۴۹,۰۹۶

۲-۴. اعتبارات موضوع قانون استفاده متوازن از امکانات کشور برای ارتقاء سطح مناطق کمتر توسعه یافته در جدول (۱۰-ج) لایحه قانون بودجه سال ۱۴۰۱ اعتبارات موضوع قانون استفاده متوازن از امکانات کشور برای ارتقاء سطح مناطق کمتر توسعه یافته تفکیک ۳۱ استان ارائه شده است. مطابق با قانون، دولت مکلف است سالیانه ۳ درصد از منابع بودجه عمومی را به منظور استفاده متوازن از امکانات کشور و توزیع عادلانه و رفع تبعیض و ارتقای سطح مناطق کمتر توسعه یافته و تحقق پیشرفت و عدالت در قالب ردیف مشخص تحت همین عنوان تعیین کند. مطابق با قانون، سهم هر استان براساس شاخص‌های نرخ بیکاری، آب شرب شهری و روستایی، آموزش و پرورش، بهداشت و درمان، بهسازی روستاها، راه و زیرساخت‌های جاده‌ای، سرانه‌های عمران شهری و درآمد شهرداری‌ها مشخص می‌گردد. با توجه به اینکه منابع بودجه عمومی (با احتساب درآمدهای اختصاصی) برابر ۱۵۰۵۲ هزار میلیارد ریال است، ۳ درصد آن معادل ۴۵۱ هزار میلیارد ریال می‌شود، اما در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ اعتبارات در نظر گرفته شده برای استفاده متوازن از امکانات کشور برابر ۳۲۰ هزار میلیارد ریال می‌باشد که دارای اختلاف ۱۳۱ هزار میلیارد ریالی است. از ۳۲۰ هزار میلیارد ریال اعتبارات موضوع قانون استفاده متوازن از امکانات کشور برای ارتقاء سطح مناطق کمتر توسعه یافته، مطابق با بند «الف» تبصره «۱۸» لایحه بودجه سال ۱۴۰۱، ۲۰ درصد این اعتبارات به صندوق پیشرفت و عدالت

اختصاص می‌یابد. در جدول (۱۰-ج) لایحه بودجه، ۴۰ هزار میلیارد ریال از ۳۲۰ هزار میلیارد ریال تحت عنوان ارتقای شاخص‌ها تفکیک شده و بنابراین فقط ۲۸۰ هزار میلیارد ریال آن بین استان‌ها توزیع شده است. آنچه مشخص نیست اینکه ۲۰ درصد مربوط به صندوق پیشرفت و عدالت (که معادل ۴۶ هزار میلیارد ریال است) غیر از ۴۰ هزار میلیارد ریال در نظر گرفته شده برای ارتقای شاخص‌هاست یا این اعتبارات همان اعتبارات موضوع بند «الف» تبصره «۱۸» لایحه بودجه است.

نحوه توزیع ۲۸۰ هزار میلیارد ریال اعتبارات استفاده متوازن از امکانات کشور بین استان‌ها در جدول زیر ارائه شده است. همان‌طور که در جدول زیر مشخص است، استان‌های «سیستان و بلوچستان»، «کرمان»، «فارس»، «خوزستان» و «خراسان رضوی» بیشترین سهم را از اعتبارات موضوع قانون استفاده متوازن از امکانات کشور برای ارتقاء سطح مناطق کمتر توسعه یافته به خود اختصاص داده‌اند، به نحوی که بیش از ۳۰ درصد این اعتبارات به این استان‌ها اختصاص یافته است. در مقابل استان‌های «قم»، «سمنان»، «قزوین» و «زنجان» از منظر سهم از اعتبارات مذکور، در رتبه‌های پایانی قرار دارند و حدود ۵ درصد اعتبارات به این استان‌ها تعلق گرفته است. سرانه این اعتبارات نیز در جدول ارائه شده است. بیشترین سرانه مربوط به کهگیلویه و بویراحمد، با ۹/۵ میلیون ریال به‌ازای هر نفر و کمترین آن مربوط به استان‌های تهران و اصفهان است. سرانه کشوری نیز ۳/۳ میلیون ریال است.

جدول ۱۱. بررسی اعتبارات موضوع قانون استفاده متوازن از امکانات کشور در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ (میلیارد ریال)

ردیف	استان‌ها	اعتبارات موضوع قانون استفاده متوازن از امکانات کشور	سرانه (میلیون ریال به‌ازای هر نفر)	سهم از کل (درصد)
۱	سیستان و بلوچستان	۲۳,۴۸۴	۷,۴۵۵	۸/۴
۲	کرمان	۱۷,۹۵۵	۵,۳۴۷	۶/۴
۳	فارس	۱۷,۹۲۰	۳,۵۲۵	۶/۴
۴	خوزستان	۱۶,۹۷۰	۳,۳۷۰	۶/۱
۵	خراسان رضوی	۱۳,۲۶۰	۱,۹۰۴	۴/۷
۶	مازندران	۱۲,۴۲۰	۳,۶۶۵	۴/۴
۷	لرستان	۱۲,۲۴۴	۶,۸۲۹	۴/۴
۸	آذربایجان غربی	۱۲,۲۲۰	۳,۵۱۸	۴/۴
۹	هرمزگان	۱۱,۶۷۶	۵,۹۵۱	۴/۲
۱۰	کردستان	۱۰,۹۰۵	۶,۵۱۴	۳/۹
۱۱	گیلان	۱۰,۷۸۰	۴,۳۰۱	۳/۹
۱۲	آذربایجان شرقی	۱۰,۲۵۶	۲,۵۲۷	۳/۷
۱۳	کرمانشاه	۹,۶۹۶	۴,۸۵۸	۳/۵
۱۴	اصفهان	۹,۶۵۰	۱,۷۹۶	۳/۴
۱۵	گلستان	۸,۲۹۸	۴,۱۷۴	۳/۰
۱۶	تهران	۷,۴۹۳	۵۲۹	۲/۷
۱۷	کهگیلویه و بویراحمد	۷,۱۶۵	۹,۵۵۳	۲/۶
۱۸	خراسان جنوبی	۶,۶۶۶	۸,۰۶۰	۲/۴
۱۹	خراسان شمالی	۶,۵۱۹	۷,۴۳۳	۲/۳
۲۰	همدان	۵,۸۵۰	۳,۳۰۹	۲/۱
۲۱	بوشهر	۵,۵۱۱	۴,۳۹۸	۲/۰

ردیف	استان‌ها	اعتبارات موضوع قانون استفاده متوازن از امکانات کشور	سرانه (میلیون ریال به‌ازای هر نفر)	سهم از کل (درصد)
۲۲	اردبیل	۵,۳۳۵	۴,۱۱۳	۱/۹
۲۳	البرز	۵,۳۳۳	۱,۸۰۴	۱/۹
۲۴	ایلام	۵,۰۲۱	۸,۴۳۹	۱/۸
۲۵	مرکزی	۴,۵۷۸	۳,۱۲۳	۱/۶
۲۶	یزد	۴,۴۵۶	۳,۵۰۰	۱/۶
۲۷	چهارمحال و بختیاری	۴,۴۰۰	۴,۴۵۳	۱/۶
۲۸	زنجان	۳,۹۵۲	۳,۵۶۷	۱/۴
۲۹	قزوین	۳,۸۷۲	۲,۹۰۵	۱/۴
۳۰	سمنان	۳,۳۶۰	۴,۳۸۱	۱/۲
۳۱	قم	۲,۷۵۵	۱,۹۴۴	۱/۰
	کل کشور	۲۸۰,۰۰۰	۳,۳۰۶	۱۰۰
	ارتقای شاخص‌ها (مربوط به صندوق پیشرفت و عدالت)	۴۰,۰۰۰	--	--

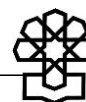
مأخذ: جدول ۱۰ لایحه بودجه سال ۱۴۰۱.

۳-۴. اعتبارات مربوط به طرح‌های استانی ویژه مصوب قانون (ملی استانی شده)

براساس جدول ۱۰ لایحه بودجه سال ۱۴۰۱، اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای که به طرح‌های استانی ویژه مصوب قانون (ملی استانی شده) اختصاص یافته، معادل ۶۲۷۰۶ میلیارد ریال است که نسبت به رقم مندرج در قانون سال ۱۴۰۰ (مبلغ ۵۸۰۶۶ میلیارد ریال) حدود ۸ درصد رشد داشته است.

در پیوست ۱ لایحه بودجه، محل اختصاص اعتبارات طرح‌های استانی ویژه مصوب قانون براساس ۱۹ فصل و برنامه‌های مختلف نشان داده شده است. اعتبار این طرح‌ها پس از مبادله موافقتنامه دستگاه اجرایی ذی‌ربط با سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی قابل مصرف بوده و جابه‌جایی بین اعتبار طرح‌ها ممنوع است. اعتبارات این طرح‌ها در راستای اهداف و احکام قانون برنامه پنج‌ساله پنجم توسعه درج شده و هرگونه افزایش در حجم عملیات و اهداف کمی این طرح‌ها منوط به اخذ مجوز از کمیسیون ماده (۲۳) قانون الحاق موادی به قانون تنظیم (۲) است.

در سال‌های گذشته نحوه توزیع اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای طرح‌های ملی استانی شده مندرج در پیوست (۱) بین استان‌های کشور مشخص نبود. از سال ۱۳۹۹ نحوه توزیع این اعتبارات بین استان‌ها در لایحه بودجه به صورت مستقل ارائه شده است. در جدول زیر اعتبارات هریک از استان‌ها از این محل به‌علاوه سهم هر استان از مجموع این اعتبارات و سرانه استانی این اعتبارات مشخص شده است. همان‌گونه که مشخص است بالغ بر ۱۷ درصد این اعتبارات به مبلغ تقریباً ۱۰۶۹۲ میلیارد ریال متعلق به استان خوزستان است. استان‌های فارس، کهگیلویه و بویراحمد، لرستان و سیستان و بلوچستان در رتبه‌های بعدی قرار گرفته‌اند. ستون میانی سرانه این اعتبارات را برای هر استان نشان می‌دهد. بالاترین سرانه مربوط به سه استان کهگیلویه و بویراحمد، لرستان و خوزستان است.

جدول ۱۲. بررسی اعتبارات طرح‌های ملی استانی شده در پیوست (۱) لایحه بودجه سال ۱۴۰۱

ردیف	استان‌ها	اعتبارات طرح‌های ویژه (میلیارد ریال)	سرانه (میلیون ریال به‌ازای هر نفر)	سهم از کل (درصد)
۱	خوزستان	۱۰,۶۹۲	۲,۱۲۴	۱۷/۱
۲	فارس	۷,۰۱۳	۱,۳۷۹	۱۱/۲
۳	کهگیلویه و بویراحمد	۵,۱۱۱	۶,۸۱۴	۸/۲
۴	لرستان	۳,۹۴۶	۲,۲۰۱	۶/۳
۵	سیستان و بلوچستان	۳,۰۴۱	۹۶۵	۴/۸
۶	تهران	۲,۷۶۴	۱۹۵	۴/۴
۷	گلستان	۲,۷۵۶	۱,۳۸۶	۴/۴
۸	گیلان	۲,۳۸۳	۹۲۹	۳/۸
۹	کردستان	۲,۳۴۷	۱,۴۰۲	۳/۷
۱۰	آذربایجان شرقی	۱,۸۹۳	۴۶۷	۳/۰
۱۱	خراسان رضوی	۱,۷۵۲	۲۵۲	۲/۸
۱۲	مازندران	۱,۷۰۸	۵۰۴	۲/۷
۱۳	کرمانشاه	۱,۵۹۷	۸۰۰	۲/۵
۱۴	اصفهان	۱,۵۶۰	۲۹۰	۲/۵
۱۵	هرمزگان	۱,۴۴۸	۷۳۸	۲/۳
۱۶	چهارمحال و بختیاری	۱,۳۸۹	۱,۴۰۶	۲/۲
۱۷	آذربایجان غربی	۱,۳۳۷	۳۸۵	۲/۱
۱۸	خراسان جنوبی	۱,۲۱۳	۱,۴۶۷	۱/۹
۱۹	اردبیل	۱,۲۰۸	۹۳۱	۱/۹
۲۰	زنجان	۱,۱۶۲	۱,۰۴۹	۱/۹
۲۱	ایلام	۷۳۱	۱,۲۲۸	۱/۲
۲۲	مرکزی	۷۲۵	۴۹۴	۱/۲
۲۳	یزد	۶۵۴	۵۱۴	۱/۰
۲۴	بوشهر	۶۴۴	۵۱۴	۱/۰
۲۵	کرمان	۶۴۴	۱۹۲	۱/۰
۲۶	البرز	۶۲۷	۲۱۲	۱/۰
۲۷	قزوین	۵۸۶	۴۳۹	۰/۹
۲۸	همدان	۵۱۸	۲۹۳	۰/۸
۲۹	قم	۴۷۲	۳۳۳	۰/۸
۳۰	سمنان	۴۵۶	۵۹۴	۰/۷
۳۱	خراسان شمالی	۳۳۱	۳۷۷	۰/۵
	کل کشور	۶۲,۷۰۷	۷۴۰	۱۰۰

مأخذ: جدول ۱۰ لایحه بودجه سال ۱۴۰۱.

۴-۴. اعتبارات ۳ درصد درآمد نفت خام و گاز طبیعی

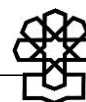
سابقه قانونی اعتبارات ۳ درصد درآمد نفت خام و گاز طبیعی به قانون اختصاص دو در هزار درآمد ناشی از فروش نفت خام برای عمران و آبادانی مناطق نفت‌خیز باز می‌گردد و سپس در لایحه اصلاح جداول ۴ و ۸ قانون برنامه چهارم توسعه و قانون بودجه سال ۱۳۸۵ این منابع به ۲ درصد افزایش یافت و در ماده (۱۳۲) قانون برنامه پنجم تکرار شد. براساس ماده (۱۳۲) قانون برنامه پنجم توسعه دولت باید دو درصد (۲٪) از درآمد حاصل از صادرات نفت خام و گاز طبیعی را به ترتیب یک‌سوم به استان‌های نفت‌خیز و گازخیز و دوسوم به شهرستان‌ها و مناطق کمتر توسعه‌یافته جهت اجرای برنامه‌های عمرانی در قالب بودجه‌های سنواتی اختصاص دهد. در جزء «۳» بند «الف» ماده (۲۶) قانون برنامه ششم توسعه این اعتبارات به ۳ درصد درآمد حاصل از صادرات نفت خام و میعانات گازی و خالص صادرات گاز طبیعی تغییر کرده است.

برای برآورد ۳ درصد درآمد حاصل از صادرات نفت خام و میعانات گازی و خالص صادرات گاز طبیعی، با فرض صادرات ۱/۲ میلیون بشکه نفت خام و میعانات گازی در روز با قیمت ۶۰ دلار به‌ازای هر بشکه سرجمع منابع نفتی حدود ۲۶/۲۸ میلیارد دلار خواهد شد. طبق جزء «۳» بند «الف» ماده (۲۶)، خالص صادرات گاز طبیعی نیز باید به این عدد افزوده شود که با فرض خالص صادرات گاز به مبلغ ۳/۵ میلیارد دلار در سال، مجموع سهم استان‌های محروم و نفت‌خیز برابر با ۸۹۳ میلیون دلار می‌شود که معادل ریالی آن (با نرخ ارز ۲۳۰۰۰۰ ریالی) برابر با ۲۰۵ هزار میلیارد ریال محاسبه می‌شود. در ردیف ۲۱۰۱۰۹ در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ سهم استان‌های محروم و نفت‌خیز برابر با ۲۰۶ هزار میلیارد ریال درج شده است. با این حال نکته‌ای که وجود دارد این است که در جدول (۱۰-ج) لایحه بودجه فقط ۱۰۰ هزار میلیارد ریال از این منابع بین استان‌ها توزیع شده است و بیش از نیمی از این منابع مشخص نیست به چه امری و به چه موضوعی اختصاص یافته است.

نحوه توزیع استانی این اعتبارات در جدول زیر ارائه شده است. همان‌طور که مشاهده می‌شود، استان خوزستان به‌تنهایی بیش از ۲۴ درصد و استان بوشهر بیش از ۱۱ درصد این اعتبارات را به‌خود اختصاص داده‌اند.

جدول ۱۳. بررسی اعتبارات طرح‌های ملی استانی شده در پیوست (۱) لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ (میلیارد ریال)

ردیف	استان‌ها	یک‌سوم سهم استان‌های نفت‌خیز	دوسوم سهم استان‌های محروم	مجموع	سهم از کل (درصد)
۱	خوزستان	۰	۶۷۵	۶۷۵	۲۴/۵
۲	بوشهر	۰	۱,۲۶۶	۱,۲۶۶	۱۱/۷
۳	سیستان و بلوچستان	۰	۱,۰۲۸	۱,۰۲۸	۶/۹
۴	فارس	۰	۱,۷۵۸	۱,۷۵۸	۶/۲
۵	آذربایجان غربی	۰	۵,۹۱۷	۵,۹۱۷	۵/۹
۶	خراسان رضوی	۲۱	۲,۰۷۲	۲,۰۹۳	۵/۷
۷	کرمان	۱۸,۷۲۹	۵,۷۵۹	۲۴,۴۸۷	۴/۲
۸	هرمزگان	۶۴۴	۵,۵۸۳	۶,۲۲۷	۴/۲
۹	کردستان	۰	۴,۲۴۳	۴,۲۴۳	۳/۷
۱۰	لرستان	۱۲۶	۵,۵۵۴	۵,۶۸۰	۲/۹
۱۱	ایلام	۰	۹۱۴	۹۱۴	۲/۶
۱۲	کهگیلویه و بویراحمد	۱,۳۰۹	۲,۸۶۸	۴,۱۷۸	۲/۵

ردیف	استان‌ها	یک سوم سهم استان‌های نفت خیز	دو سوم سهم استان‌های محروم	مجموع	سهم از کل (درصد)
۱۳	کرمانشاه	۰	۶,۸۸۸	۶,۸۸۸	۲/۱
۱۴	گلستان	۰	۳,۶۹۳	۳,۶۹۳	۱/۹
۱۵	خراسان جنوبی	۰	۱,۳۲۶	۱,۳۲۶	۱/۸
۱۶	آذربایجان شرقی	۲۶	۲,۸۶۶	۲,۸۹۲	۱/۸
۱۷	همدان	۱,۳۶۲	۱,۲۲۴	۲,۵۸۶	۱/۳
۱۸	خراسان شمالی	۰	۱,۲۲۰	۱,۲۲۰	۱/۳
۱۹	گیلان	۰	۱,۰۵۶	۱,۰۵۶	۱/۳
۲۰	زنجان	۱,۴۴۹	۱,۰۵۳	۲,۵۰۱	۱/۲
۲۱	اردبیل	۰	۲۶۶	۲۶۶	۱/۱
۲۲	چهارمحال و بختیاری	۰	۴۲۵	۴۲۵	۱/۱
۲۳	مازندران	۹,۶۶۱	۲,۰۴۳	۱۱,۷۰۴	۱/۰
۲۴	اصفهان	۰	۳۸	۳۸	۰/۹
۲۵	قزوین	۰	۱,۰۸۴	۱,۰۸۴	۰/۸
۲۶	مرکزی	۷	۲۵	۳۲	۰/۷
۲۷	یزد	۰	۷۵۵	۷۵۵	۰/۴
۲۸	سمنان	۰	۱,۹۴۴	۱,۹۴۴	۰/۳
۲۹	البرز	۰	۱,۲۷۷	۱,۲۷۷	۰/۰
۳۰	تهران	۰	۱,۷۹۸	۱,۷۹۸	۰/۰
۳۱	قم	۰	۴۸	۴۸	۰/۰
	کل کشور	۳۳,۳۳۳	۶۶,۶۶۷	۱۰۰,۰۰۰	۱۰۰/۰

مأخذ: همان.

۵. اعتبارات ملی به تفکیک استان‌ها

علاوه بر اعتبارات استانی که در اختیار استان‌ها قرار می‌گیرد، بخشی از اعتبارات ملی که توسط دستگاه‌های ملی اختصاص می‌یابد نیز در استان‌ها هزینه می‌شود. از سال ۱۳۹۹ در لوایح بودجه سنواتی نحوه توزیع این اعتبارات در لایحه بودجه ارائه می‌شود. این اطلاعات هم برای اعتبارات هزینه‌ای و هم تملک دارایی‌های سرمایه‌ای ملی مشخص شده است.

در جدول زیر میزان اعتبار هر استان از محل اعتبارات هزینه‌ای ملی و عمرانی ملی مشخص شده است. همچنین سرانه این اعتبارات با توجه به برآورد جمعیت سال ۱۴۰۱ محاسبه شده است. همان‌طور که مشاهده می‌شود در اعتبارات هزینه‌ای استان‌های تهران، خراسان رضوی و فارس در رتبه‌های اول تا سوم قرار گرفته‌اند. استان تهران به تنهایی حدود ۲۰ درصد از مجموع این اعتبارات را به خود اختصاص داده و سه استان تهران، خراسان رضوی و فارس جمعاً حدود ۳۴ درصد اعتبارات هزینه‌ای ملی را دریافت می‌کنند. از نظر سرانه اعتبارات هزینه‌ای ملی، سه استان اول به ترتیب استان ایلام (۸۲ میلیون ریال برای هر نفر)، کهگیلویه و بویراحمد (۷۳ میلیون ریال برای هر نفر) و کرمانشاه (۷۲ میلیون ریال برای هر نفر) قرار دارند.

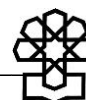
در اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای استانی از مجموع اعتبارات عمرانی کشور (به مبلغ ۲۵۱۸ هزار میلیارد ریال) نحوه توزیع استانی ۹ درصد از اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای (به مبلغ ۲۲۶ هزار میلیارد ریال) در گزارش بودجه

استانی مشخص شده است. استان خوزستان (۳۱ هزار میلیارد ریال)، تهران (۲۱ هزار میلیارد ریال) و سیستان و بلوچستان (۱۵ هزار میلیارد ریال)، سه استان اول از نظر مقدار این اعتبارات هستند. از نظر سرانه اعتبارات عمرانی ملی، بالاترین مقدار مربوط به استان ایلام (با ۸ میلیون ریال برای هر نفر)، سپس استان‌های اردبیل (با ۷/۹ میلیون ریال برای هر نفر) و خوزستان (با ۶ میلیون ریال برای هر نفر) قرار دارند.

جدول ۱۴. بررسی اعتبارات هزینه‌ای و عمرانی ملی به تفکیک استان‌ها در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ (میلیارد ریال)

استان	اعتبارات هزینه‌ای ملی	اعتبارات عمرانی ملی	استان	اعتبارات عمرانی ملی	سرانه اعتبارات عمرانی ملی
	(میلیون ریال به هر نفر)	(میلیون ریال به هر نفر)		(میلیون ریال به هر نفر)	(میلیون ریال به هر نفر)
تهران	۹۲۶,۸۴۹	۶۵,۴۵۵	خوزستان	۳۱,۲۳۵	۶,۲۰۴
خراسان رضوی	۳۶۶,۱۱۶	۵۲,۵۸۰	تهران	۲۱,۴۹۹	۱,۵۱۸
فارس	۳۰۳,۵۴۹	۵۹,۷۰۷	سیستان و بلوچستان	۱۵,۹۴۸	۵,۰۶۳
اصفهان	۲۹۷,۵۱۸	۵۵,۳۶۲	فارس	۱۴,۲۷۷	۲,۸۰۸
خوزستان	۲۴۱,۸۵۷	۴۸,۰۳۵	آذربایجان شرقی	۱۲,۶۸۹	۳,۱۲۷
آذربایجان شرقی	۲۱۹,۸۵۳	۵۴,۱۷۸	اردبیل	۱۰,۳۴۲	۷,۹۷۴
آذربایجان غربی	۱۷۸,۲۳۶	۵۱,۳۰۶	اصفهان	۷,۵۹۷	۱,۴۱۴
مازندران	۱۷۱,۵۱۷	۵۰,۶۱۰	خراسان رضوی	۷,۵۷۱	۱,۰۸۷
کرمانشاه	۱۴۴,۵۶۶	۷۲,۴۲۸	مازندران	۷,۴۳۸	۲,۱۹۵
گیلان	۱۴۳,۶۱۸	۵۵,۹۷۰	کرمانشاه	۷,۳۷۳	۳,۶۹۴
کرمان	۱۴۲,۱۲۴	۴۲,۳۲۴	آذربایجان غربی	۷,۳۶۳	۲,۱۱۹
سیستان و بلوچستان	۱۳۷,۱۰۷	۴۳,۵۲۶	لرستان	۶,۸۹۵	۳,۸۴۵
البرز	۱۱۶,۱۹۸	۳۹,۲۹۶	کرمان	۶,۴۳۴	۱,۹۱۶
لرستان	۱۱۱,۶۳۹	۶۲,۲۶۴	کردستان	۶,۱۶۲	۳,۶۸۱
همدان	۸۹,۹۴۱	۵۰,۸۷۲	گلستان	۵,۵۷۹	۲,۸۰۶
گلستان	۸۳,۴۴۷	۴۱,۹۷۶	چهارمحال و بختیاری	۵,۳۷۶	۵,۴۴۱
هرمزگان	۸۲,۱۸۴	۴۱,۸۸۸	بوشهر	۵,۳۳۸	۴,۲۶۰
مرکزی	۸۱,۴۰۸	۵۵,۵۳۱	ایلام	۴,۹۶۲	۸,۳۴۰
کردستان	۷۸,۶۳۶	۴۶,۹۷۵	گیلان	۴,۳۸۹	۱,۷۱۰
یزد	۷۵,۱۳۸	۵۹,۰۲۴	هرمزگان	۴,۲۹۶	۲,۱۸۹
اردبیل	۷۳,۶۱۱	۵۶,۷۵۵	قم	۳,۸۲۷	۲,۷۰۱
بوشهر	۷۰,۰۴۲	۵۵,۹۰۰	سمنان	۳,۷۶۸	۴,۹۱۳
قم	۶۹,۱۱۸	۴۸,۷۷۸	همدان	۳,۷۶۱	۲,۱۲۸
زنجان	۶۴,۴۴۰	۵۸,۱۵۹	زنجان	۳,۴۳۰	۳,۰۹۶
قزوین	۶۱,۴۲۵	۴۶,۰۸۰	قزوین	۳,۲۹۸	۲,۴۷۴
خراسان جنوبی	۵۹,۴۸۸	۷۱,۹۳۲	یزد	۳,۱۷۲	۲,۴۹۲
چهارمحال و بختیاری	۵۷,۹۹۸	۵۸,۷۰۲	البرز	۲,۹۹۷	۱,۰۱۳
کهگیلویه و بویراحمد	۵۵,۰۰۱	۷۳,۳۳۴	خراسان جنوبی	۲,۶۲۷	۳,۱۷۷
خراسان شمالی	۵۲,۲۱۲	۵۹,۵۳۵	کهگیلویه و بویراحمد	۲,۳۷۶	۳,۱۶۹
ایلام	۴۹,۲۰۰	۸۲,۶۹۰	خراسان شمالی	۲,۱۸۰	۲,۴۸۵
سمنان	۴۷,۹۷۸	۶۲,۵۵۳	مرکزی	۲,۱۷۸	۱,۴۸۵
کل کشور	۴,۶۵۲,۰۱۴	۵۴,۹۲۳	کل کشور	۲۲۶,۳۷۶	۲,۶۷۳

مأخذ: لایحه بودجه سال ۱۴۰۱.

جمع‌بندی و پیشنهادات

از مجموع منابع عمومی دولت حدود ۳۳ درصد به مبلغ ۴۴۹۷ هزار میلیارد ریال منابع استانی است (که ۱۵۵ هزار میلیارد ریال آن واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای و مابقی درآمد استانی است) و از مجموع مصارف عمومی بودجه، حدود ۷ درصد به مبلغ ۹۶۸ هزار میلیارد ریال، اعتبارات استانی است. با این حال برخی از این اعتبارات دارای قید و شرط‌هایی است که موجب محدود شدن اختیار استان‌ها در تخصیص این منابع است. برای مثال نحوه توزیع اعتبارات موضوع قانون استفاده متوازن از امکانات کشور برای ارتقاء سطح مناطق کمتر توسعه یافته (که به تنهایی ۲/۳ درصد مصارف است) طبق دستورالعملی است که سازمان برنامه و بودجه مشخص می‌کند، همچنین نحوه مصرف اعتبارات عمرانی ویژه که مربوط به طرح‌های ملی انتقال یافته به استان‌هاست (و حدود ۰/۵ درصد مصارف است) از قبل مشخص است. بنابراین نمی‌توان گفت استان‌ها اختیار مالی کاملی بر روی ۷ درصد مصارف عمومی را دارا هستند. بر این اساس در ذیل به برخی نقایص در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ اشاره شده و پیشنهادهایی ارائه می‌گردد:

• افزایش واقعی ظرفیت تصمیم‌گیری‌ها در تخصیص بودجه

با شکل‌گیری نظام درآمد هزینه در ضمن قانون برنامه سوم توسعه، بستر لازم برای واگذاری برخی مسئولیت‌های ملی به استان‌ها فراهم شد. با این حال سهم استان‌ها از اختیارات مالی و قدرت تصمیم‌گیری در بودجه همچنان پایین است. با توجه به شناخت بهتر مدیران محلی و استانی نسبت به اولویت‌ها و کمبودهای هر استان، بهتر است مسئولیت‌ها و منابع مالی مرتبط به استان‌ها واگذار شود و از تصمیم‌گیری‌ها و اختصاص منابع به شکل متمرکز با تعریف محل هزینه‌کرد جلوگیری شود؛ چراکه نحوه توزیع متمرکز منابع بین استان‌ها مغایر با اصل کارایی است. در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ مشابه قوانین بودجه سال‌های گذشته حدود ۷ درصد از مصارف عمومی بین ۳۱ استان توزیع می‌شود. با وجود اینکه این نسبت، در مقایسه با قانون بودجه سال ۱۴۰۰ افزایش داشته، اما این سطح از اختیار ضامن افزایش کارایی در تخصیص منابع نیست.

• عدم انتشار جزئیات گزارش بودجه استانی

در لایحه بودجه سال‌های ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰ پیوستی با عنوان گزارش بودجه استانی منتشر می‌گردید که در آن اطلاعات دقیق‌تری نسبت به اعتبارات و درآمدهای استانی ارائه می‌شد. بخشی از این اطلاعات مربوط به توزیع دستگاهی اعتبارات هزینه‌ای استانی است و بخشی از این اطلاعات مربوط به توزیع فصل - برنامه اعتبارات تملک دارایی سرمایه‌ای استانی بود، همچنین وضعیت درآمدهای استانی به تفکیک دستگاه‌های مختلف مشخص می‌گردید. این گزارش در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ ارائه نشده است.

• انحراف اعتبارات از محل قانون استفاده متوازن از امکانات کشور برای ارتقای سطح مناطق کمتر توسعه یافته

مطابق با قانون استفاده متوازن از امکانات کشور برای ارتقاء سطح مناطق کمتر توسعه یافته، دولت مکلف است ۳ درصد منابع بودجه عمومی را به موضوع این قانون اختصاص دهد. با توجه به اینکه منابع بودجه عمومی (با احتساب درآمدهای اختصاصی) برابر ۱۵۰۵۲ هزار میلیارد ریال می‌باشد، بنابراین ۳ درصد آن معادل ۴۵۱ هزار میلیارد ریال می‌شود، اما

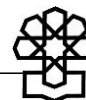
در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ برابر ۳۲۰ هزار میلیارد ریال برای این منظور در نظر گرفته شده است که دارای اختلاف ۱۳۱ هزار میلیارد ریالی است. به علاوه از مبلغ ۳۲۰ هزار میلیارد ریالی اعتبارات موضوع قانون استفاده متوازن از امکانات کشور برای ارتقاء سطح مناطق کمتر توسعه یافته، مطابق با بند «الف» تبصره «۱۸» لایحه قانون بودجه سال ۱۴۰۱، ۲۰ درصد به صندوق پیشرفت و عدالت اختصاص می‌یابد. همچنین در جدول (۱۰-ج) لایحه بودجه، ۴۰ هزار میلیارد ریال از ۳۲۰ هزار میلیارد ریال تحت عنوان ارتقای شاخص‌ها تفکیک شده و بنابراین فقط ۲۸۰ هزار میلیارد ریال آن بین استان‌ها توزیع می‌شود.

• عدم توزیع بیش از نیمی از منابع حاصل از ۳ درصد صادرات نفت و گاز برای استان‌های محروم و نفت‌خیز بین استان‌ها

مطابق با جزء «۳» بند «الف» ماده (۲۶) قانون برنامه ششم توسعه، ۳ درصد درآمد حاصل از صادرات نفت خام و میعانات گازی و خالص صادرات گاز طبیعی به نسبت یک‌سوم و دوسوم به استان‌های نفت‌خیز و محروم اختصاص می‌یابد. مطابق فروض لایحه بودجه، این اعتبارات برابر با ۲۰۵ هزار میلیارد ریال محاسبه می‌شود. در ردیف ۲۱۰۱۰۹ در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ سهم استان‌های محروم و نفت‌خیز برابر با ۲۰۶ هزار میلیارد ریال درج شده است. با این حال در جدول (۱۰-ج) لایحه بودجه فقط ۱۰۰ هزار میلیارد ریال از این منابع بین استان‌ها توزیع شده و بیش از نیمی از این منابع مشخص نیست به چه امری و به چه موضوعی اختصاص یافته است.

• ضرورت بررسی میزان اثربخشی سیاست‌های کاهش شکاف توسعه‌ای در سال‌های اخیر از طریق سازوکارهای توزیع اعتبارات در بودجه

با وجود تخصیص اعتبارات با هدف محرومیت‌زدایی و تعادل‌بخشی میان توسعه استان‌ها، اما همچنان این مسئله به‌عنوان یکی از اساسی‌ترین مسائل توسعه در کشور وجود دارد. برای مثال این اعتبارات از سال ۱۳۸۳ با تصویب لایحه اصلاح جداول ۴ و ۸ قانون برنامه چهارم توسعه وجود داشته است و مجدداً در ماده (۱۳۲) قانون برنامه پنجم (مصوب ۱۳۸۹) تکرار شده است. از سال ۱۳۹۴ با تصویب ماده (۲۶) قانون برنامه ششم توسعه (مصوب ۱۳۹۵) این اعتبارات از ۲ درصد به ۳ درصد منابع بودجه افزایش یافته است. همچنین مبنای محاسبه آن افزایش یافت و به قبل از کسر سهم صندوق توسعه و سهم شرکت ملی نفت تغییر کرد. علاوه بر این اعتباراتی در قانون بودجه سال ۱۴۰۰ در مجلس شورای اسلامی ذیل جدول تبصره «۱۴» قانون بودجه از محل هدفمندسازی یارانه‌ها به امر محرومیت‌زدایی استان‌ها اختصاص یافت. اما همه این اعتبارات و افزایش‌های پی‌درپی در اعتبارات مربوط به محرومیت‌زدایی این سؤال اساسی را طرح می‌کند که آیا طی این دوران تخصیص این اعتبارات توانسته استان‌های کمتر برخوردار را به متوسط توسعه کشور نزدیک کند یا شکاف توسعه‌ای میان آنها را کاهش دهد یا خیر. پاسخ به این سؤال بسیار مهم، جهت اصلاحات اعتبارات محرومیت‌زدایی استانی در سال‌های آینده را تعیین می‌کند.

منابع و مأخذ

۱. لایحه بودجه سال ۱۴۰۱.
۲. قانون بودجه سال ۱۴۰۰.
۳. قانون برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور (۱۳۷۹-۱۳۸۴).
۴. قانون برنامه پنجم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور (۱۳۹۰-۱۴۰۰).
۵. شاخص‌های ماده (۶۸) قانون برنامه پنجم توسعه، مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵.